

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra církevních dějin a patristiky

Diplomová práce

FARNOST A OBEC KŘEMŽE V LETECH 1885 - 1920

Vedoucí práce: Mgr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Jaroslav Novák

Studijní obor: Pastorační asistent

Ročník: 5.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

30. června 2009

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Rudolfu Svobodovi, Th.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Osnova

Úvod.....	6
1 Historie Křemže do roku 1885.....	8
1.1 Poloha obce a nejstarší vývoj na tomto území.....	8
1.2 První dochované zprávy o obci Křemže.....	9
1.2.1 <i>Dubenští z Chlumu</i>	9
1.2.2 <i>Častolarové</i>	11
1.2.3 <i>Dívčí Kámen-Meidstein</i>	16
1.2.4 <i>Eggenbergové a Schwarzenbergové</i>	17
1.3 Nejstarší dějiny farnosti Křemže.....	20
1.4 Náboženský život v historické farnosti Křemže.....	21
1.5 Události, které ovlivnily dění v obci a farnosti v Křemži před r. 1885 .	22
2 Náboženský život v Křemži v letech 1885-1905.....	25
2.1 Národnostní složení a obyvatelstvo.....	25
2.2 Duchovní správa farnosti v letech 1885 - 1910.....	26
2.3 Správa obce v letech 1885 – 1910.....	27
2.3.1 <i>Uvedení do problematiky</i>	27
2.3.2 <i>Volby do samostatné politické obce Křemže</i>	28
2.4 Školství v letech 1885 – 1910.....	29
2.5 Stavby církevních objektů ve farnosti Křemže v letech 1885 – 1920	33
2.5.1 <i>Ke stavbám církevních objektů obecně</i>	33
2.5.2 <i>Stavba nového kostela v Křemži</i>	34
2.5.3 <i>Stavba hřbitova v Křemži</i>	45
2.5.4 <i>Stavba kaple svaté Voršily</i>	46
2.5.5 <i>Drobné sakrální stavby v Křemži</i>	48
2.6 Důležité stavby obce Křemže v letech 1885 – 1910.....	50
2.6.1 <i>Stavba železnice do Křemže</i>	50
2.6.2 <i>Ostatní stavby obce</i>	52
2.6.3 <i>Stavba obecního vodovodu</i>	53

2.6.4	<i>Stavba obecního osvětlení a zavedení elektrického proudu</i>	54
2.7	Průniky života obce a farnosti v letech 1885 – 1910	56
2.8	Zajímavosti let 1885 – 1910	62
3	Předválečné události let 1911 – 1914	67
3.1	Předválečné události let 1911 - 1914 obecně	67
3.2	Předválečné události let 1911 - 1914 ve farnosti Křemže	68
3.3	Předválečné události let 1911 - 1914 v obci Křemže	68
4	První světová válka	71
4.1	První světová válka očima obecní kroniky	71
4.2	První světová válka v Křemži ve faktech	79
5	Poválečné období	80
5.1	Poválečné období ve farnosti Křemže	80
5.2	Poválečné období v obci Křemže	82
	Závěr	85
	Seznam literatury	85

Úvod

Období let 1885 až 1920 bylo pro farnost křemžskou, ale také pro samotnou obec v Křemži, velmi zásadní. Vznikaly zde stavby, které dodnes slouží svému účelu. Z oblasti sakrálních staveb byl postaven nový kostel a kaple svaté Voršily. Byla postavena škola, vybudována vodovodní síť, elektrické osvětlení, železnice, atd.

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat ve sledovaném období historii vzniku těchto staveb v kontextu dobového pozadí, zhodnotit příslušnost obyvatelstva k jednotlivým církvím v obci a nastínit průběh první světové války z pohledu občanů žijících v regionu farnosti Křemže. Zaměřím se také na některé konkrétní lidské osudy.

Z prostudovaných pramenů považuji za nejdůležitější *Kroniku obce Křemže*, jejíž vznik je datován k roku 1920, ale autor se v ní vrací k některým událostem až z roku 1850. Dalším pramenem je *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*.

Jsem si samozřejmě vědom toho, že prameny této povahy mohou být ovlivněny zaujatostí autora či jeho tendenčním popisem událostí. Při zpracování diplomové práce budu tyto případné tendence eliminovat studiem renomovaných autorů historických publikací a konfrontací materiálů uložených v archivu úřadu městyse Křemže, na křemžské faře a v oblastním archivu v Českém Krumlově, pobočce SOA v Třeboni.

Jako další zdroj informací mi bude sloužit rodinná kronika rodu Schneiderů a dílo Jana Eliase *Farní osada Křemže v Čechách*, která ovšem popisuje dobu pouze před rokem 1885.

Jediným novějším dílem je publikace *Z dějin Křemežska*, kde ale můžeme najít jen souhrn informací z obecní kroniky, navíc na mnoha místech ještě značně nepřesně reprodukováných, či vytržených z kontextu věci.

Stanovil jsem si následující strukturu práce. V úvodu zmíním stručný popis vzniku obce a farnosti od prvních dokladů v historických análech až po rok 1885. Dalším sledovaným časovým úsekem budou roky 1885 - 1905 z pohledu

života farnosti v Křemži a vzniklých sakrálních staveb v tomto období. Ve stejném časovém rozmezí v samostatné kapitole dále popíši život a události obce Křemže a případné průniky farního a obecního života.

Následující kapitola bude zpracovávat období před vznikem světové války, tedy roky 1911 – 1914. I zde bude členění provedeno z pohledu farnosti a samostatně pohled obce Křemže, případně opět společných průniků života. Samostatná kapitola bude věnována první světové válce. Důraz zde bude kladen na popis situace života v obci samé a těžkostech a útrapách války na území farnosti.

Závěrečná kapitola bude zmapováním dopadu vzniku nové samostatné republiky a jeho dopad na složení národnostní a politické. Pokusím se také o popsání tendencí a vývoje katolické církve na území farnosti Křemže v letech 1919 – 1920.

Při zpracování diplomové práce jsem použil metodu přímou a komparativní.

1 Historie Křemže do roku 1885

1.1 Poloha obce a nejstarší vývoj na tomto území

Obec Křemže se nachází v kotlině jižních Čech, která je ohraničena z jihu Blanským lesem a ze severu Haberským pohořím, které se táhne od levého břehu Vltavy směrem na západ. Toto území má velkou krajinářskou hodnotu a je českým státem zařazeno do chráněných oblastí jako chráněná krajinná oblast Blanský les.

Podle četných nálezů, nacházejících se v okolí vesnice Třísov, na Dívčím Kameni a v okolí Kravího kopce, to znamená na historickém území farnosti Křemže, můžeme prokazatelně dokladovat osídlení křemžské kotliny již v době kamenné i bronzové.

V posledním století před Kristem, kolem roku 60, si Keltové u Třísova zřídili opevněné sídliště - keltské oppidum. Toto oppidum se nacházelo na území přibližně 26 hektarů a rozkládalo se mezi Křemžským potokem a Vltavou. Tato zmínka je také důležitá proto, že názvy Vltava a Křemže jsou podle vědců pravděpodobně původu keltského. Název obce Křemže je zřejmě odvozen od Křemžského potoka, kterému dali název Keltové podle druhu divokého česneku, který hojně rostl na jeho březích. Dokladem osídlení jsou četné vykopávky prováděné na tomto území a mnoho nalezených předmětů této doby, které se nyní nacházejí v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. Nejrozsáhlejší výzkum tohoto území proběhl v letech 1954 - 1965 pod vedením pracovníka Národního muzea v Praze dr. Jiřího Břeně.

Po odchodu Keltů v prvním století po Kristu osídluje toto území Markomani, kteří pod svým vojevůdcem Marobudem vybudovali v naší vlasti mocnou říši, ale v kraji žádných velkých stop po svém pobytu nezanechali. Kolem roku 375 opouští Markomané tuto oblast pod náparem divokých kmenů Hunů, kteří zemi jenom protáhli, aniž by se zde usadili.

Ve 4. – 7. století začínají postupně přicházet od východu slovanské kmeny. Oblast Křemžska patřila do území tzv. Doudlebska osídlovaného jedním ze slovanských kmenů. Tento přichází pravděpodobně od řeky Styru a Bugu

ze severních Karpat. Při postupném sjednocování České země ovládl roztroušené kmeny na jihu země kmen Zličanů, kteří se po svém vládcí nazývali Slavníkovci. Po jejich vyvraždění přicházejí na naše území Vršovci, které později nahrazuje kmen Čechů, podle nichž se naše země nazývá.

1.2 První dochované zprávy o obci Křemže

1.2.1 Dubenští z Chlumu

Podle dochovaných pramenů vlastnil území, které se rozkládá na severovýchod od Kletě, rod Bavorů ze Strakonice - zvaných Dubenští z Chlumu. První zmínku o založení nacházíme v roce 1279 u zakladatele tvrze v Chlumu pana Beneše z Chlumu.¹ V erbu pana Beneše se nacházela bílá střela v červeném poli, která byla namířena doleva a otočena hrotem vzhůru. Tuto podobu znaku převzala i dnešní obec Křemže. Synové zakladatele Jindřich a Smil si roku 1318 majetek rozdělili. Jindřich zůstává na Chlumu a Smil zakládá větev křemžskou, kde si staví na místě bývalé tvrze hrad. Smil předává Křemži svým synům Benešovi a Přibíkovi, kteří zde společně působí. Přibíkův syn Smil z Křemže rozšiřuje majetek a tento se skládá: z kamenné tvrze v Křemži s dvorem, vesnice Loučej, Chlumeček, Stupná, Bohouškovice, Mřící, Slavče, Hradce, Lipí, Černý Dub, Vrábče, Zahorčice, Zaluží, Radostice, Čertyně, Kamenný Újezd, část obce Rojšín a dvůr v Krásetíně a Roudném u Českých Budějovic. Toto území je dlouhé téměř 20 kilometrů a mnohé obce výše uvedené jsou dnes spjaty společným vodovodem. Nejznámějším z rodu Smilů se stává Smilův syn Jan.² Ten přebírá rozsáhlý majetek svého otce. Jan prožil své dětství na rodné tvrzi. Jako méně majetný šlechtic vstupuje do rožmberských služeb, konkrétně do služby u Oldřicha II. z Rožmberka.³

¹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuváděno, s. 14.

² Srov. WAGNER, T. *Jan Smil z Křemže*. Krumlov: Tischler, 1893. ISBN neuváděno, s. 169-194.

³ Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze*. díl III. Praha ISBN neuváděno, s. 87-90, díl IX s. 154-159.

Poté, co Oldřich opouští kališnické vyznání, odchází Jan Smil z jeho služeb a stává se stoupencem husitského tábora. Za manželku pojal Annu z Rožmitálu a značně tak rozšiřuje majetek. Roku 1420 se stává majitelem hradu Hus. Oldřich z Rožmberka sledoval s velkou nelibostí množení Smilova majetku i s tím ohledem, že se často mluvilo o loupeživém způsobu života vladyky křemžského. Sousedské spory vyvrcholily po konci husitských válek, kdy byl Jan Smil z Křemže roku 1439 zatčen svým sousedem Oldřichem z Rožmberka a uvězněn na hradě na Krumlově. Zde byl po pět let vězněn a mučen a v roce 1444 donucen k vydání křemžského zboží pod slibem vlastní svobody. Tento slib však nebyl Oldřichem z Rožmberka dodržen a Jan Smil už nikdy neopustil celu na Krumlově, ba ani mu nebyla umožněna žádná návštěva. V roce 1446 žádá znovu o své propuštění, které mu bylo zamítnuto, a následujícího roku 1447 byl Jan Smil na Krumlově sťat.⁴ Rodovou tvrz v Křemži dal následně Oldřich z Rožmberka pobořit.

V roce 2007 byl Janu Smilovi odhalen kámen jako připomenutí doby jeho života a zároveň vzniku obce. Při této příležitosti proběhly mnohé diskuse na téma postavy Jana Smila, které rozdělily historiky i laiky na dva tábory. Jedna strana odsuzovala Jana Smila jako loupežníka a lapku a druhá ho velebila pro založení obce Křemže a odsuzovala jeho zákeřnou justiční vraždu Oldřichem z Rožmberka.⁵

Křemže a Chlum však nezůstávají v rukou rožmberského rodu nadlouho, jelikož synové Oldřicha z Rožmberka, Jindřich a Jan, prodávají společně asi polovinu statků, které vlastnil Jan Smil, do rukou bratří Beneše a Přibíka z Chlumu.⁶ Tento prodej byl uskutečněn pod podmínkou, že Beneš s Přibíkem obnoví křemžský hrad a budou vládnout na chlumské tvrzi. Společná vláda trvala však jen do roku 1457, kdy po neshodách mezi bratry dochází k vyplacení Přibíka a jediným majitelem dubenského panství se stává

⁴ Schwarzenberský archivář J. Pangerl uvádí ve svém díle „GOLDERKRONER URKUNDENBUCH“ v jedné ze statí záznam soudu vedený Oldřichem z Rožmberka proti Janu Smilovi z Křemže.

⁵ Srov POLÁCH, J. Temný obraz Křemežska v Popravčí knize pánů z Rožmberka. *Křemežsko*, 2003, roč. 13, č. 3, s. 3.

⁶ Srov POLÁCH, J. Záhadná smrt Jana Smila z Křemže. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 11, s. 4.

Beneš z Chlumu. Beneš pobývá na svém panství se svým narozeným synem Přibíkem mladším, který pojal za manželku Markétu z Dlouhé Vsi. Krátce po úmrtí Beneše umírá v mladém věku i jeho syn Přibík a veškeré zboží tak připadá vdově Markétě. Tím se přiblížil konec vlády rodu Dubenských, protože vdova Markéta nemohla statek dále držet. Důvodem byly podíly, které na něm měli její bratr Petr Oselský a příbuzný Jan Častolar, kteří sídlili na Dlouhé Vsi.

1.2.2 Častolarové

Dne 4. dubna 1547 kupuje chlumský statek s dalším zbožím Jan Častolar z Dlouhé Vsi.⁷ Tímto krokem končí téměř 230 let pobytu rodu Dubenských na Křemžsku a Chlumu a začíná nová éra rodu Častolarů⁸- větve staročeského vladyckého rodu z Dlouhé Vsi, jehož původištěm je Sušice na Prácheňsku. Otec Jana Častolara zemřel roku 1545 a zůstali po něm synové Jan, Václav, Mikuláš, Lipolt a Petr. Rod Častolarů byl rodem bohatým a ve znaku používal rytířskou přilbici a štít, na kterém nacházíme kotouč, který nosili na dolní straně kopí bojovníci jako ochranu ruky. Tento kotouč byl stříbrný v červeném poli a stejný motiv se nacházel na přilbici.

Jak už bylo zmíněno, prvním Častolarem na Křemžsku byl Jan Častolar, který zde vládl od roku 1547. Ten se stává i duchovním mecenášem obce a farnosti Křemže. Jak uvádí kronika, byl ve čtvrtek před svatým Janem Křtitelem, tj. 19. června 1550, položen základní kámen kaple, která se nachází na vršku poblíž Křemže. Kaple byla dokončena ještě téhož roku a zasvěcena byla svaté Voršile. V roce 1550 získala kaple i první mešní licenci.⁹ V pozdější době se zde založil i nový hřbitov, protože původní, nacházející se kolem kostela

⁷ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 20.

⁸ Srov. ZÁLOHA, J. *Z minulosti Chlumu, Lhotky a Loučeje*. Prachatice: Jihočeské tiskárny závod 03, 1976. ISBN neuvedeno, s. 6.

⁹ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže. 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 138.

v centru Křemže, nedostačoval. O osudu kaple svaté Voršily se zmíním ještě později.

Jan Častolar umírá roku 1560 a je pochován v kostele v Křemži.¹⁰ Jan Častolar zůstavil tři syny: Jindřicha, kterého v písemnostech nacházíme také pod jménem Častolar Dlouhoveský z Dlouhé Vsi a na Chlumu, Oldřicha a Jaroslava. Ti vládli na otcově majetku společně až do konce roku 1574. 3. ledna 1575 byl majetek Jana Častolara rozdělen na čtyři díly smlouvou, která popisuje přesné rozdělení majetku, a obsahuje také doložku o předkupním právu ostatních dědiců s ohledem na zachování celistvosti majetku po Janu Častolarovi.¹¹

Díl Chlumský - převzal Častolar Dlouhoveský z Dlouhé Vsi a na Chlumu. Patřila k němu tvrz Chlum s příslušenstvím a s poddanými v Chlumu a ve Lhotce.

Díl Chlumeček - převzal Oldřich Častolar z Dlouhé Vsi a na Chlumečku. K němu náležela tvrz Chlumeček s příslušenstvím, poddaní v Chlumečku a část poddaných v Křemži.

Díl křemžský - převzal Jaroslav Častolar, zvaný rovněž z Dlouhé Vsi. K němu náležel Duškovský mlýn a část pozemků a zbývajících 33 poddaných v Křemži.

Díl korosecký - převzal Jindřich Častolar z Dlouhé Vsi. Toto zboží se nacházelo mimo Křemžsko a sestávalo se z dvora Koroseky, Závraty a Čertyně s poddanými.

Jednotlivé díly procházely svými dějinami, a protože tyto události formovaly jak dějiny obce, tak farnosti v Křemži, dovolím si ve zkratce uvést jednotlivé rozdělené podíly majetku.

• *Díl Chlumský*

„Majitel Častolar jako regent panství českokrumlovského nahospodařil značné jmění. Zemřel bez dědiců a zboží chlumské po něm zdědil jeho bratr Oldřich na Chlumečku, který se začal pak psát zároveň "z Chlumu". Po něm

¹⁰ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže. 1920-1923. ISBN neuváděno, s. 101.

¹¹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuváděno, s. 22.

zdedil Chlum a Chlumeček syn Alexandr Častolar.¹² Dne 18. února 1626 dochází však znovu k rozdělení majetku, přičemž Chlum dostal Jindřich a jeho bratr Leopold Chlumeček. Jindřich na Chlumu zemřel v r. 1643 a jeho syn Oldřich Lukáš, který nebyl příliš úspěšný v hospodaření, prodal chlumský statek sousedním Eggenbergům z Českého Krumlova dne 3. května 1668. Tak skončilo více než stoleté panství rodu Častolarů Dlouhoveských na Chlumu. Jan Kristián z Eggenbergu připojil Chlum k panství krumlovskému. Po vymření Eggenbergů v r. 1719 zdělili Chlum Schwarzenberkové a v jejich držení tento statek zůstal až do pozemkové reformy v r. 1923.¹³

• Díl Chlumeček

„K tomuto dílu náležela dřevěná tvrz s dvorem a hospodářskými budovami. Ta byla v r. 1624 postavena z kamene, krytá šindelem a přístup do ní a do dvora byl dvěma vraty. Pod dvorem byla velká zahrada zeleninová se švestkami a meruňkami. V těsné blízkosti tvrze byl pivovar, v němž se vařilo pšeničné a ječné pivo, celkem na 440 větelů ročně (tj. 103 hl). K pivovarům patřilo 6 krčem, a to jedna v Chlumečku, dvě ve Křemži, dvě v Chlumu a jedna v Hamerníkově mlýně. Chmelnice byly v Chlumečku a v Chlumu. Stejně tak zajímavý je i výčet vysoké a nízké zvěře v lesích, náležejících ke dvoru Chlumeček a Chlum. Uvádí se v té době hojnost jelenů, laní, medvědů, srnců, divočáků, rysů, vlků, divokých koček, lišek a zajíců. Ze zvěře pernaté byli zastoupeni tetřevi, jeřábci a mnoho jiných ptáků. Nástupce Oldřicha, pána na Chlumečku, Leopold Častolar prodal statek svému bratranci Janu Albrechtovi z Korosek v r. 1628. Tohoto pána připomíná dosud jeho jméno vytesané do skály na vrcholu Kluku s datem 1644. Když pak tento v r. 1663 zemřel, zdělila Chlumeček jeho sestra Eliška, která ho v r. 1665 prodala Kořenskému z Terešova. Ten ho v roce 1673 prodal Miličovskému z Braunberka a smlouvou z 21. prosince 1678 uzavřenou mezi Miličovským a opatem zlatokorunským Matyášem Ungarem, připadlo zboží v Chlumečku ke klášteru Zlatá Koruna. Klášter po Častolarech převzal současně

¹² Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 4.

¹³ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 18.

*patronát nad kostelem v Křemži. Po zrušení kláštera Zlatá Koruna Josefem II. v r. 1785 připadl Chlumeček, stejně tak jako předtím Chlum, ke zboží českokrumlovskému. V jeho držení zůstal rovněž do pozemkové reformy v r. 1923.*¹⁴

• **Díl Křemežský**

*„Sem náleželo 33 poddaných ve Křemži a "místo pusté, řečené Hradiště". Po smrti Jaroslava Častolara ujal se zboží křemežského jeho bratr Oldřich, po něm jeho syn Alexandr a v r. 1626 druhý syn Leopold připojil tento díl ke statkům Chlum a Chlumeček. Tím přestal třetí díl existovat.*¹⁵

• **Díl Korosecký**

„Jindřich Častolar postavil v Korosekách tvrz.¹⁶ Po jeho smrti prodali dědici statek V. Přídruhovi Kocovi z Dobeše. Tomuto byly Koroseky po bitvě bělohorské zabaveny a prodány městu Českým Budějovicům. Vesnice, která se u statku rozkládala, byla v době války třicetileté vypálena a na jejím místě byl později postaven panský dvůr. V té době patřili ke zboží koroseckému 4 sedláci a 4 chalupníci ve Křemži, 4 sedláci a 4 chalupníci v Korosekách, 6 sedláků a jeden chalupník v Závratech, 4 sedláci z Čertyně a jeden sedlák ze Slavče. Korosecké zboží koupil 3. října 1636 od města Českých Budějovic Jan Antonín z Eggenbergu a připojil je ke svému panství Český Krumlov.”¹⁷

Z výše uvedených záznamů lze tedy vyvodit, že rozdělení majetku na čtyři díly nebylo šťastným krokem nástupců Jana Častolara, protože postupně vedlo k odprodeji jednotlivých částí tohoto majetku do rukou silnějších a mocnějších sousedů.

¹⁴ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 18.

¹⁵ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 18.

¹⁶ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 21.

¹⁷ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 18.

Tímto krokem také pomalu končí vláda rodu Častolarů nad územím Křemže a jeho okolí. Trvala přes sto let a největším přínosem tohoto rodu byla stavba sv. Voršily v roce 1550 a postavení nové chrámové lodi kostela v Křemži. Tyto stavby se nám dochovaly až do dnešní doby a tvoří dominanty Křemže. V křemžském kostele našli mnozí členové rodiny Častolarů také místo svého posledního odpočinku.

V soupisu památek okresu českokrumlovského nacházíme zmínku o pochování Jana Častolara.¹⁸ Tento soupis uvádí, že na jeho náhrobku byl uveden tento nápis: *"Leta Panie 1560 w autery przed sw. Duchem umrzel gest urozeny pan Jan Czastolar z Dlouhe Vsi a na Chlumu a gest tuto pochowan. Nad jeho dusi Pan Buh racz se smilowati"*. Tento žulový náhrobní kámen se zachoval až do dnešních dob a je nyní umístěn v místnosti za hlavním oltářem po pravé straně. Na náhrobku je vyobrazen rytíř v celé postavě, který se pravicí opírá o štít se znakem rodu, levicí o meč. U nohou rytíře leží helmice spolu s železnými rukavicemi. Nápis, který je výše uveden, je dnes již nečitelný, protože byl zřejmě sešlapán.

Ve stejné místnosti nalezneme i jiný náhrobek patřící Marianě Johanně Kořenské, která byla manželkou Lukáše Kořenského na Újezdě. Na tomto náhrobku se zachovalo pouze datum úmrtí 20. dubna 1657.

Jeden z originálních náhrobků, na němž je poznatelný pouze znak rodu Častolarů, nacházíme i v podlaze kostela poblíž jižního bočního vchodu.¹⁹

Jak uvádí Soupis památek, dalšími pochovanými tohoto rodu v křemžském kostele jsou: Maruše z Brloha, manželka Jana Albrechta Častolara, která zemřela 25. dubna 1596 a pochována byla blíže kazatelny, Častolar Dlouhoveský z Dlouhé Vsi, regent Vilém z Rožmberka, který zemřel roku 1604 a není známo, kde přesně byl pochován, Oldřich Častolar, syn Jana Častolara, který zemřel 21. července roku 1609, Rudolf Častolar, syn Jindřicha Častolara, který zemřel v roce 1631 a není známo, kde přesně byl pochován.

¹⁸ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuváděno, s. 17.

¹⁹ Srov. ZÁLOHA, J. *Z minulosti Chlumu, Lhotky a Loučeje*. Prachatice: Jihočeské tiskárny závod 03, 1976. ISBN neuváděno, s. 6.

Leopold Častolar a jeho starší bratr Jindřich zemřeli oba v roce 1643, přesné datum úmrtí není známo, jejich pozůstatky byly uloženy ve společné hrobce mezi kazatelnou a prvními lavicemi. Tolik citace ze Soupisu památek.

Ostatky uvedených rodinných příslušníků rodu Častolarů byly v letech 1885 až 1887 exhumovány z důvodu přestavby kostela a znovu uloženy do zděné krypty před hlavním oltářem. Blíže v kapitole Stavba nového kostela v Křemži.

1.2.3 Dívčí Kámen-Meidstein

Zmiňujeme-li se o době Smilů a Častolarů, nemůžeme opomenout významnou památku nacházející se na území dnešní obce Křemže, hradu s krásným názvem Dívčí Kámen.²⁰ Ten nechali postavit v letech 1350 - 1360 bratři Jošt, Petr, Oldřich a Jan z Rožmberka. Dochovala se zakládací listina,²¹ kterou vystavil císař Karel IV. dne 1. července 1349 v Mohuči. Na této listině je uvedeno, že hrad ponese jméno Maidstein - Dívčí Kámen. Důvodem tohoto pojmenování byl účel tohoto hradu, který měl sloužit jako útočiště pro pět svobodných sester Jošta z Rožmberka, jenž byl královským komořím a měl je chránit před hlučným životem krumlovského rodinného sídla.

Ne menší význam hradu mělo strategické umístění do krajiny, kde na vysokém skalním ostrohu mezi řekou Vltavou a Křemžským potokem tvořilo oporu krumlovskému panství Rožmberků. V době založení patřily do území hradu vesnice Holubov, Krásetín, Planá, Kroclov, Homole, Jamné, Boří, Třísov, Vrábče, Opalice, Čertyně a Záluží, které odváděly na hrad roční poplatek. Na tomto hradě krátce přebýval i český král Václav IV., který zde byl jako zajatec české šlechty roku 1394 držen před odvezením do Rakous. Roku 1458 se po předání Krumlova svému synovi na Dívčí Kámen stěhuje Oldřich z Rožmberka. Zde přebývá až do roku 1461, kdy se vrací zpátky. Dívčí Kámen byl pak ve zprávě hradních

²⁰ Srov. CIPÍNOVÁ, J. Jak se správně píše Dívčí Kámen?. *Křemežsko*, 2005, roč. 15, č. 9, s. 2.

²¹ Srov. POLÁCH, J. Tajemství hradu Dívčí Kámen aneb záhadný vodní zdroj. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 12, s. 3.

purkrabích. Dochovány jsou záznamy o opravách hradu ještě v roce 1506, kdy byly prováděny opravy komínů a vodovodního potrubí.

Zmínky z roku 1512 a 1513 uvádějí zboží menštejnské (český přepis německého názvu hradu Maidstein) samostatně s tím, že důchody jsou odváděny přímo na Krumlov. V této době panoval na Krumlově Petr z Rožmberka a je pravděpodobné, že udržování hradu značně zatěžovalo jeho pokladnu a nebyly už ani důvody politické pro udržování činné posádky. Hrad byl opuštěn hradní posádkou a majetek převezen do Krumlova mezi rokem 1518 až 1523.

Po opuštění hradu byl tento rozebrán okolními sedláky a chalupníky na stavební materiál.²² V dnešní době je tato památka v majetku městyse Křemže a je vedena jako zřícenina s bohatou vegetací a zajímavou polohou.²³

1.2.4 Eggenbergové a Schwarzenbergové

Do úplného výčtu těch, kteří vlastnili v minulosti území Křemže a křemžské farnosti, nám zbývají ještě dva rody, které ovlivňovaly dění na tomto území. Jak bylo již výše zmíněno, větší část zboží rodu Častolarů koupil rod Eggenbergů, který sídlil na Krumlově.²⁴

Tento rod pochází ze Štýrska a roku 1622 získává od císaře Ferdinanda II. zámek v Krumlově jako odměnu za prokázané služby a finanční výpomoc v třicetileté válce. Jan Oldřich z Eggenbergu přebírá tento majetek roku 1622 a přivádí na zámek i svoji manželku Marii Sidonii z Tannhauzenu.²⁵ Po jeho úmrtí přebírá majetek jeho syn Jan Antonín I. z Eggenbergu, který zde pobývá se svou manželkou Marií Annou Braniborskou až do roku 1649, kdy umírá. Tento majitel Krumlova se účastnil roku 1638 diplomatické cesty do Vatikánu, při které informoval papeže Urbana VIII. o volbě nového římského císaře. Cestu vykonal v tzv. zlatém kočáře, který je dodnes chloubou zámku v Českém Krumlově.

²²Záznam Dívčí Kámen nacházíme v Zemských deskách z roku 1541. Ty se zmiňují o Meidsteinu jako o hradu "zbořeném".

²³Srov. VYDROVÁ, A. Přírodní rezervace Dívčí Kámen. *Holubovsko*, 2001, roč. 11, č. 5, s. 2.

²⁴Srov. NEJEDLÝ, F. Kdo vládl v minulém století Křemži. *Křemežsko*, 2003, roč. 13, č. 11, s. 3.

²⁵Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN nevedeno s. 25.

O Janu Oldřichovi i jeho synovi Janu Antonínovi I. se traduje, že neměli příliš v lásce český lid a málo udělali pro rozvoj území, které v té době vlastnili.

Změna nastává až příchodem Jana Kristiána I. z Eggenbergu, který si zvolil krumlovský zámek za své sídlo a začal zvelebovat nejen zámek samotný, ale i statky, které k němu patřily. Jan se na Krumlově oženil a pojal za ženu Marii Ernestinu Schwarzenberskou.²⁶ Společně přestavěli krumlovský zámek do barokního stylu. Zřídili zde nové divadlo a na jejich dvoře se dařilo umění, hudbě, divadlu, malířství i architektuře. Jan Kristián I. připojuje ke krumlovskému panství dne 3. května 1668 území chlumské. Umírá roku 1710 bez potomků a jelikož štýrská větev rodu Eggenbergů taktéž vymřela, přechází majetek Eggenbergů do rukou Schwarzenbergů jako jejich nejbližších příbuzných. Rod Schwarzenbergů pochází z Německa a nejstarší zmínku o něm nacházíme v druhé polovině 12. století.

Nás však zajímá Adam František Schwarzenberg, který v roce 1719 dědí po své tetě Marii Ernestině, někdy také uváděné jako Arnoštka z Eggenbergu, bohaté vévodství krumlovské s dalšími panstvími Netolice, Volary, Vimperk, Orlík, Zvíkov a Chýnov.²⁷ Jelikož již předtím vlastnil tento rod třeboňské a hlubocké panství, stává se zájem tohoto rodu o jižní Čechy velmi hlubokým, protože se zde nachází značná část rodového majetku.

Adam František zastával vysoké funkce u císařského dvora ve Vídni. Jeho velkou vášní byl lov na vysokou, který se mu stal osudným, protože byl nešťastnou náhodou roku 1732 u Brandýsa nad Labem zastřelen při lovu císařem Karlem VI. Po této události vládla na Krumlově jeho žena Eleonora Amálie rozená Lobkovic, kterou později střídá její syn Josef I. Adam Schwarzenberg. Ten pojal za manželku Marii Therezii z Liechtenštejna a z tohoto svazku se narodilo devět dětí. Josef I. Adam Schwarzenberg umírá v roce 1782 a vlády se ujímá jeho syn Jan Schwarzenberg, který již nezaujímá vysoké funkce

²⁶ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 26.

²⁷ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 27.

ve Vídni, ale věnuje se především správě rodového majetku. Jeho vláda trvala do roku 1789, kdy umírá.

K moci se dostává Josef I. Schwarzenberg, který se narodil jako prvorozený roku 1769. Díky podnikatelskému duchu dostává rodinný majetek Schwarzenbergů za jeho vlády rozkvětu i při nepříliš příznivé době probíhajících napoleonských válek. Josef I. pojal za manželku Paulínu z Arenberku, která byla velmi vzdělaná a porodila mu devět dětí. Zahynula tragicky při požáru v Paříži na plese, který se konal na počest Napoleonova sňatku s Marií Luisou Habsburskou.

Syn Josefa I. Schwarzenberského, Jan Adolf II., se narodil roku 1799 a jako zvláštní vyslanec navštívil mimo jiné korunovace Karla X. ve Francii roku 1825 i královny Viktorie v Anglii roku 1838. Roku 1830 si Jan Adolf II. bere za manželku Eleonoru z Liechtenštejna a o tři roky později přebírá vládu i nad krumlovským panstvím.²⁸ Byl výborným hospodářem, což prokázal mimo jiné i při zrušení poddanství roku 1848, kdy se tato reforma týkala téměř čtvrt miliónu lidí pracujících na schwarzenberském panství. V té době přišel tento rod o dvě třetiny své půdy. Jan Adolf II. vytvořil nové velkostatky s novým přístupem k zemědělství a novými postupy. Pracovníci na panství Schwarzenbergů byli proto nadprůměrně sociálně zabezpečeni. Jelikož se tato práce bude zabývat hlavně obdobím let 1885 - 1920, doplníme si tedy pro pořádek i zbývající členy tohoto rodu, kteří ovlivňovali dění na Křemžsku a křemžské farnosti.

Adolf Josef Schwarzenberg se narodil roku 1832. Po úmrtí svého otce roku 1888 se ujímá vlády na krumlovském panství a prožívá zde poměrně klidné roky vlády.

Jan Nepomuk Schwarzenberg se narodil roku 1860.²⁹ Vlady se ujímá v roce, kdy začal první světový válečný konflikt. Nepříznivé roky zaznamenal jeho majetek v roce 1923, kdy probíhaly v Československé republice pozemkové reformy. Schwarzenberské primogenituře bylo zcela vyvlastněno šest velkostatků

²⁸ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 28.

²⁹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 27.

a mezi jinými majetky přicházejí i o majetky na Křemžsku, statek Chlum a Chlumeček a další pozemky na křemežském území.

1.3 Nejstarší dějiny farnosti Křemže

První zmínku o křemžské farnosti nacházíme již koncem 13. století. Tehdy roku 1351 je v záznamech jako plebán, čili farář, veden Dětrich, jako první duchovní farnosti. Po sporech se zlatokorunským opatem později odchází.³⁰ Zdejší fara, jak se uvádí v seznamech z roku 1384, odevzdávala papežský desátek pod jménem fary chlumské. Tento desátek činil 15 grošů. Tyto dva dochované záznamy svědčí o tom, že už na konci 14. století tu fungovala farnost. Další dochovanou zprávou je příchod faráře Odolena z Košína, kterého roku 1369 povolali na své panství bratři Přibík a Beneš z Chlumu. Ten podepisuje 15. července roku 1383 smlouvu o přifaření vesnice Třísov ke křemžské farnosti. Zde se nachází také zmínka o osvobození čeledě na Menštejně od dávek, platů a poutí faře křemžské.³¹ Z těchto údajů však nelze přesně určit, kdy byl postaven původní kostel, který se v Křemži již nacházel.

Podle výše odvedených desátků, které se určovaly dle příjmů jednotlivých farností, se lze se důvodně domnívat, že farnost ve Křemži patřila k těm větším. Stejně desátky, tedy 15 grošů půlletního desátku, odváděly v této době jen farnosti boršovská, chvalšinská a benešovská. Pro srovnání lze uvést odvod krumlovské fary, který činil 50 grošů půlletního desátku.³² Presbyterium kostela bylo postaveno za vlády Dubenských z Chlumu, o čemž svědčí znak rodiny tamtéž vymalovaný. Stálým farářem byl roku 1568 jmenován Jiří (Gregorius), kterého nahradil roku 1572 Jan. Roku 1573 přichází Urban Cykán, který farnost spravoval následující tři roky.

³⁰ Srov. PANGERL, J. *Goldenkroner Urkundenbuch*, s. 23.

³¹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách* Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 6.

³² Srov. MARDETSCHLÄGER, F. *Kurz gefasste Geschichte des Bistums und der Diöcese Budweis zur Jubileumsfeier ihres hundertjährigen Budweis*: Franz Mardetschläger, 1885. ISBN neuvedeno, s. 233.

Roku 1550 nechává postavit Jan Častolar na nedalekém vršku nad obcí Křemže kapli zasvěcenou svaté Voršile, kolem této kaple byl založen i nový hřbitov. Po další léta až do roku 1885 byla křemžská farnost spravována vždy svým farářem a od roku 1771 také vlastním kaplanem.³³

1.4 Náboženský život v historické farnosti Křemže

V předchozí kapitole jsem se zabýval nejstaršími dochovanými záznamy o možném vzniku a dochovaných historických faktech založení farnosti v Křemži. Tato kapitola by nám měla napovědět o skladbě a smýšlení lidí, kteří bydleli na území této farnosti. Jak bylo v popisovaných dobách zvykem, skladbu věřících značně ovlivňovali ti, kteří území farnosti obhospodařovali, a tudíž i vlastnili. Rodina Dubenských byla rodinou katolickou a to mělo velký vliv na to, že převážně katolické bylo i osazenstvo obcí náležejících k tvrzi Chlum. O okolních obcích nejsou vedené žádné přesné záznamy.

Zlom nastal za vlády Jana Smila, který zastával učení Jana Husa a šel proti mocnému sousedu rodu Rožmberků. To do značné míry ovlivnilo i smýšlení obyvatelstva území farnosti. Lze dohledat záznamy, že se i po ukončení husitských nepokojů krajem rozšiřovalo „bludné“ učení Viklifa a později německého teologa Luthera.³⁴ Této myšlence nasvědčuje i fakt, že v dochovaných záznamech nebyli na této farnosti stálí kněží, ale dojížděli sem kněží z okolních farností. Za přičinění nových pánů na panství rodu Častolarů a duchovních jimi dosazovaných do farnosti nastala zásadní změna i ve smýšlení lidí. To vedlo k obrácení zpět ke katolickým kořenům lidí v Křemži. Pobožnost Jana Častolara vedla k četným investicím do farního majetku a výstavbě nové kaple sv. Voršily.³⁵ Osobní příklad tohoto rodu byl tou největší motivací k návratu ke katolickému

³³ Jména všech duchovních jsou uvedena v knize Jana Eliase a také ve farní kronice křemžské, které se shodují. Drobné rozdíly nacházíme jen v přesných datech nástupů či odchodů jednotlivých duchovních. Některé údaje nalezneme i ve zlatokorunském klášteře, který měl dlouhou dobu nad farností patronát.

³⁴ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 36.

³⁵ Srov. MEJZLÍK, J. *Z historie kaple svaté Voršily. Křemežsko*, 2006, roč. 16, č. 4, s. 3.

smýšlení. Ve stejném duchu postupovali i další majitelé zboží farnosti v Křemži, nejprve Eggenbergové a posléze Schwarzenberkové.

Zbývá ještě k minulosti farnosti připojit její nadřízené správcovství.³⁶ V nejstarších dobách patřila osada k děkanátu doulebskému a s ním k arciděkanátu bechyšskému, který spadal pod pravomoc biskupa pražského. Ve stoletích 16. a 17. patřila ke střídnictví krumlovskému. Poté, co byla bulou papeže Pia VI. ze dne 28. září 1785 zřízena biskupská stolice v Budějovicích a bylo nařízeno nové rozdělení vikariátů, je přidělena farnost v Křemži do střídnictví krumlovského, kam patří až do roku 1885, tedy doby, kterou se dále bude zabývat tato práce.

1.5 Události, které ovlivnily dění v obci a farnosti ve Křemži před r. 1885

Tuto kapitolu uvádím proto, že zmiňované události zásadně ovlivnily dění obce nebo farnosti a dávají souvislosti k dalším událostem probíhajícím v letech 1885-1910.

- **Požár v roce 1840.**³⁷ Dne 4. března 1840 vypukl v Křemži velký požár, který zničil 24 domovních čísel. Oheň byl poprvé spatřen večer v 19:00 hodin v domě zvaném u Hamerníků. Poté vyhořela fara a všechny domy na straně fary od domu Kselů až po Linhouškovi. Tento požár byl důležitý také proto, že nebylo povoleno vystavět všechny domy na původních místech. Fara ustoupila do řady domů a také další dva domy a vyhořelý statek byl zcela rozbořen. Byl tak dán nový ráz obci a jejímu náměstí, které je v této podobě zachováno do dnešních dob. I fara, která byla nově postavena, slouží do dnešní doby.

- **První volby obecního zastupitelstva a starosty roku 1849.** Patentem ze dne 17. března 1849 byla obcím koruny české dána úplná samospráva a nařízeny byly první volby do obecních zastupitelstev. Prvním starostou

³⁶ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 2.

³⁷ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 24.

byl zvolen pan Matouš Mácha po domě zvaný Jiřík, rolník. Ten zastával úřad starosty od roku 1850 do roku 1864.

- **Poškození kaple svaté Voršily roku 1858.**³⁸ V roce 1858 udeřil blesk do kaple sv. Voršily a ta byla značně poškozena.

- **Zbourání kaple sv. Voršily roku 1862.**³⁹ Roku 1862 byla zcela zbourána kaple sv. Voršily z důvodu nedostatků finančních prostředků na její opravu.

- **Povýšení Křemže na městys roku 1863.** Vyhláškou místodržitelství ze dne 13. prosince 1863 číslo 72309 byla vesnice Křemže povýšena na městys. Byl tak obnoven původní název městys, který je dokladován z roku 1545 z doby Častolarů a i v roce 1624 nacházíme zmínku o městečku Křemži. Znovuzavedení označení městys dává poslanecká sněmovna obci Křemže roku 2006.

- **Zřízení samostatného poštovního úřadu v roce 1869.** V roce 1869 byl zřízen ve Křemži samostatný poštovní úřad s jednodenním pěším spojením do Budějovic. Tento úřad byl zařazen jako úřad nejmenší.

- **Zřízení četnické stanice ve Křemži roku 1870.** Dne 1. srpna 1870 byla zřízena ve Křemži četnická stanice. Tato sídlila v zadním traktu budovy číslo popisné 43. Posádka měla tři muže a její obvod sahal od Ktiše a Nové Vsi na západě až po Kamenný Újezd a Velečín na východě.

- **Zřízení dobrovolné hasičské jednotky v Křemži roku 1876.**⁴⁰ Dne 25. května roku 1876 vyšel zemský zákon o ochraně proti ohni. Na základě tohoto dokumentu byl ustaven dobrovolný hasičský sbor pro celou tehdejší spojenou obec Křemži. Stanovy tohoto zřízeného sboru byly schváleny 14. ledna roku 1882 a v témže roce byl schválen obecní správou Řád pro hašení požáru. Prvním velitelem jednotky hasičů se stal pan František Lekeš.

- **První projekt dráhy do Křemže roku 1878.**⁴¹ Roku 1878 vyhotovil a zaslal první projekt dráhy a zastávek v Křemži schwarzenberský lesní inženýr

³⁸ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 40.

³⁹ Srov. MEJZLÍK, J. *Z historie kaple svaté Voršily*. *Křemežsko*, 2006, roč. 16, č. 4, s. 3.

⁴⁰ Srov. *Kronika hasičů v Křemži Křemže*. 1929. ISBN neuvedeno, s.3.

⁴¹ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 116.

Frič z Krumlova. Více o stavbě dráhy v kapitole Důležité stavby obce Křemže v letech 1885 - 1910.

- **Zboření zdi kolem starého hřbitova roku 1879.** Roku 1879 bylo rozhodnuto farní radou a obecním zastupitelstvem o zboření zdi kolem hřbitova, který byl umístěn těsně v blízkosti původní stavby kostela. Tato zeď v té době hrozila na několika místech sesutím, a proto byla velmi nebezpečná.

- **Volby roku 1880.**⁴² Dne 7. září 1880 byl ve volbách zvolen za starostu Matěj Frojda z Krásetína, za radní Kašpar Bednář z Křemže, Jan Velíšek ze Mřičí, Linhart Zimerman z Chlumu a Václav Dítka z Krásetína.

- **Výstavba nové silnice od Budějovic do obce Křemže roku 1880.**⁴³ Roku 1880 se podařilo obecní radě docílit toho, že krumlovský okresní výbor vystavěl silnici, která se napojovala na silnici budějovickou. Silnice probíhala přes obce Mřičí, Křemži, Chlum a Rojšín na hranice okresu chvalšinského. Spojená obec Křemže musela uvolnit ze svého rozpočtu 2.000 zlatých jako příspěvek na stavbu silnice. Obec musela také zajistit výkup pozemků zabraných stavbou silnice a dřevěnou kůlnu od Prokopa Cábý, která musela být zbořena. Kníže Schwarzenberg poskytl potřebné pozemky ke stavbě silnice bezplatně.

- **Rozšíření školy roku 1883.**⁴⁴ 28. listopadu 1883 rozhodla školní rada Křemži o rozšíření školy. Knížecí stavitel František Sosna zpracoval dokumentaci a rozpočet stavby. Rozpočet nákladů na rekonstrukci školy činil 3.552 zlatých.

- **Vysvěcení Božích muk roku 1884.**⁴⁵ Dne 14. září 1884 byla vysvěcena nová Boží muka u obce Lhotka. Ty dal postavit sedlák Novák ze Lhotky. Na jedné straně je obraz bičování Pána Ježíše a na druhé je vyobrazena bolestná Panna Maria.

⁴² Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 13.

⁴³ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 115.

⁴⁴ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 33.

⁴⁵ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži Křemže, 1880-1940*. ISBN neuvedeno, s. 14.

2 Náboženský život v Křemži v letech 1885-1905

2.1 Národnostní složení a obyvatelstvo

Národnostní složení obce, ale i celé farnosti bylo značně rozdílné od ostatních obcí krumlovského okresu. Zde se vyskytovalo mnoho občanů hlásících se k německé národnosti. Oblast patřící do farnosti Křemže se v tomto ohledu značně vyčleňovala.

Naprostá většina občanů se hlásila k české národnosti a dokazují to i kořeny významných rodin této doby, které lze vystopovat v dochovaných materiálech. Jediným přesnějším údajem je poznámka v knize Jana Eliase, který hovoří o složení obyvatelstva v Křemži jako o vesměs české, až na jednoho Němce.⁴⁶ Lze se důvodně domnívat, že toto složení je do velké míry ovlivněno polohou obce, nacházející se na samé hranici okresu.

Další důležitou skutečností je složení věřících na území farnosti. I zde nacházíme údaje na popisovanou dobu téměř neuvěřitelné. Jak farní kronika, tak i další údaje hovoří o téměř stoprocentní většině hlásící se ke katolické příslušnosti.

Přesná čísla zní takto: z 3551 obyvatel se v roce 1885 hlásilo 3548 ke katolíkům a 3 občané hlásící se k židovství.⁴⁷ Farní kronika není v tomto ohledu konkrétní, co se týče číselného vyjádření, ale nalezneme zde zmínku o tom, že téměř všichni občané sídlící na území farnosti se hlásí ke katolické víře.

Tyto údaje jasně ukazují, že dění v obci politické je značně spjato s děním ve farnosti křemžské. Život v obci značně ovlivňovali zde sloužící duchovní, kteří se starali nejen o svou farnost, ale také o dění v tehdejším školství, ale i v ostatních oblastech života. To ostatně prokážeme v dalších kapitolách této práce.

⁴⁶ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 31.

⁴⁷ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 2.

2.2 Duchovní správa farnosti v letech 1885 - 1910

Ještě než uvedu jednotlivé správce farnosti, představím nejprve složení farnosti v Křemži dle jednotlivých obcí. Farní osada křemžská se sestávala v roce 1885 z městyse Křemže a vesnic Chlumečka, Chlumu, Loučeje, Lhotky, Holubova, Trísova, Krásetína, Mřící, Bohouškovice a Stupné. Podle zápisu kroniky čítal počet příslušníků církve římskokatolické 3.551.⁴⁸

Duchovní správu ve výše uvedených letech zastával jako farář pan **Tomáš Pfauser**.⁴⁹ Ten se narodil dne 3. prosince roku 1836 v německé Radouni nebo také Wenkerschlagu. Tato obec se nachází nedaleko Jindřichova Hradce. Po vykonaných studiích byl dne 27. července roku 1862 vysvěcen na kněze. Poté zastával funkci kooperátora v Rudolfově u Budějovic. V září roku 1865 spojuje Tomáš Pfauser poprvé svůj život s farností v Křemži a nastupuje zde jako kaplan. Po sedmi letech této služby, tedy v roce 1872, vyhrává výběrové řízení a stává se farářem v Čakově. Ani v této době nezanevřel na Křemži a často ji navštěvoval soukromě, ale byl také zván na důležité události farnosti. Na farnost do Křemže se vrací v květnu roku 1883, aby převzal její duchovní vedení.⁵⁰

Jak jsem se již zmiňoval výše, ve farnosti v Křemži po dlouhá léta zpátky sloužil i kaplan. Ti se za uvedenou dobu vystřídali dva. Protože zastávaná funkce kaplana byla neméně důležitá, uvedu zde jejich krátký životopis.

Do roku 1889 zde působil jako kaplan **František Rynda**.⁵¹ Narodil se 14. října roku 1842 v Olešniku nedaleko Budějovic. Také s určitostí víme, že svěcení Františka Ryndy proběhlo 11. července 1869. Poté působil v Horní Vltavici jako kaplan. V roce 1886, konkrétně 1. března, nastupuje své působení na faře v Křemži. Odtud odchází po třináctileté službě, tedy roku 1889, a nastupuje jako farář v Heřmani u Písku.

⁴⁸ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno s. 22.

⁴⁹ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 36.

⁵⁰ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 8.

⁵¹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 12.

Po výše uvedeném nastupuje na uvolněnou funkci kaplana pan **Tomáš Zacharda**.⁵² Ten se narodil 9. prosince roku 1858 v Kamenném Újezdě. Později studoval na C. k. českém gymnáziu v Budějovicích. Do kněžského semináře vstupuje na téže škole. Dne 19. července 1885 je vysvěcen. Svěcení provedl tehdejší budějovický biskup pan J. B. Mti. František z Pauly hrabě ze Schonborn-Buchheim-Volfsthalu.⁵³ Pak působil jako kaplan na faře Rudolfov u Budějovic. Poté nastupuje jako kaplan v Křemži v únoru roku 1889.

2.3 Správa obce v letech 1885 – 1910

2.3.1 Uvedení do problematiky

Tato kapitola by měla nejen uvést vedení samotné obce, ale i poukázat na důležitou událost, tedy rozdělení jedné velké obce křemžské na tři menší politické obce. Toto rozdělení proběhlo v roce 1887.

Obec Křemže se v roce 1885 sestávala ze čtyř katastrálních obcí: Křemže, Chlumu, Holubova a Mříčí. Ke katastrální obci Křemži patřil městys Křemže a osada Chlumeček. Ke katastrální obci Chlum náležely osady Chlum, Loučej a Lhotka. Katastrální obec Holubov se sestávala z osad Holubova, Krásětína a Třisova a katastrální obec Mříčí tvořily osady Mříčí, Slavče a Bohouškovice.

Tato obec byla velmi rozsáhlá a řízení obce značně složité. Proto i volení zástupci kopírovali jednotlivé správní obce, aby zastoupení bylo rovnoměrné. Starostenský úřad zastával v roce 1885 **Matěj Frojda** z Krásětína. Místa radních

⁵² Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 12.

⁵³ Na stránkách biskupství českobudějovického se dočteme, že **František Schönborn** se narodil 24. 1. 1844 v Praze. Studoval nejprve práva a později teologii v Římě. Na kněze byl vysvěcen 18. 8. 1873 ve farním kostele v Lukavici. Po svěcení pokračoval ve studiích v Innsbrucku a v Římě, kde byl roku 1875 promován na Gregoriánské univerzitě na doktora teologie. V letech 1875 - 1879 byl kaplanem v Plané u Mariánských Lázní, a od r. 1879 vícerektorem a rektorem pražského kněžského semináře. Českobudějovickým biskupem byl jmenován 22. 8. 1883, potvrzen papežem Lvem XIII. dne 28. 9. 1883, konsekrován v Praze v kostele sv. Salvátora tehdejším kardinálem Bedřichem Schwanzenbergem dne 18. 11. 1883. Intronizace proběhla v Českých Budějovicích dne 25.11.1883. Pražským arcibiskupem jmenován 21.5.1885, kardinálem 24.5.1889. Zemřel 25.6.1899 v Sokolově a byl pohřben ve svatovítské katedrále v Praze.

zastávali Kašpar Bednář z Křemže, Jan Velíšek z Mřičí, Linhart Zimmerman z Chlumu a Václav Dítka z Krásětína.⁵⁴ Služby obecního zapisovatele zastával Vojtěch Schneider. V okresním zastupitelstvu působil za obec Křemže Václav Dítka, zvolený roku 1885.

V lednu 1887 započaly rozhovory o rozdělení politické obce Křemže. Ta byla natolik rozsáhlá, že její vedení bylo velmi obtížné. Došlo tedy k rozhodnutí rozdělit politickou obec Křemže na čtyři menší samostatné politické obce. K tomuto rozdělení fakticky dochází vyhláškou místodržitelství v Praze ze dne 25. března 1887 číslo 25560 a potvrzeno je zemským zákonem ze dne 18. dubna 1887 číslo VIII. str. 57. Rozdělení bylo schváleno od 1. října 1887 a ještě v tomto roce také provedeno. Tímto rozhodnutím také skončil ve společné obci starosta Matěj Frojda, pokročilý rolník z Krásětína, který byl ve funkci od roku 1880.

2.3.2 Volby do samostatné politické obce Křemže

Dne 26. července 1887 byla provedena volba samostatné obce křemžské. Prvním starostou byl zvolen **František Valenta**, rolník v Křemži č. p. 16, po domě zvaný Adámek. Radními byli zvoleni Jakub Stanko, František Lekeš a Vojtěch Schneider.⁵⁵ V měsíci červenci zvolily své starosty i ostatní samostatné obce patřící do farnosti v Křemži. Jednotlivé údaje v této práci nebudou uváděny z důvodu velkého obsahu informací přesahující zadání této práce. Lze je však nalézt v jednotlivých obecních kronikách. Volby roku 1890 se konaly 26. září, kdy se v Křemži konaly druhé volby po rozdělení obce na čtyři samostatné obce. V těchto volbách byl opětovně zvolen starostou František Valenta. Radními zvolili občané Jakuba Stanka, Františka Lekeše a Kašpara Bednáře. Volební období bylo tříleté. Ve funkci obecního zapisovatele byl potvrzen Vojtěch Schneider, který tuto funkci zastával od roku 1874.

⁵⁴ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 34.

⁵⁵ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 108.

Z chronologického hlediska je nutné zmínit datum 21. července 1891, kdy byl zvolen zástupce Křemže v okresním zastupitelstvu. Tím se stal Vojtěch Schneider, který tuto funkci zastával bez přestávky až do roku 1910.

Dalším volebním rokem období let 1885 – 1910 byl rok 1893. Volby do zastupitelstva městyse Křemže proběhly 25. listopadu. Starostou byl zvolen **František Valenta**, který zastával post starosty již v předchozích dvou volebních obdobích. Nezměnilo se ani složení rady, ve které zasedli Jakub Stanko, František Lekeš a Kašpar Bednář.⁵⁶ Dne 3. října 1898 proběhly po pěti letech volby do orgánů městyse Křemže. Starostou byl zvolen již počtvrté **František Valenta**. Radními se stali Jakub Stanko, František Lekeš a Jakub Červák.

Další volby proběhly dne 25. listopadu roku 1901. V těchto volbách do městyse Křemže přichází změna. Po dlouhých letech starostování Františka Valenty byl za nového starostu zvolen **Jan Stožický**. Radními pak byli zvoleni František Šimeček, František Lekeš a Tomáš Janeš. Při konání prvního zasedání nového vedení městyse poděkoval nový starosta svému předchůdci za dlouholeté vedení obce křemžské. Zároveň byly předány obecní spisy a jiné inventární předměty novému starostovi. Tento starosta spravoval obec až do roku 1919.⁵⁷

Tyto výše uvedené údaje svědčí o tom, že stejně jako vedení farnosti, tak i vedení obce bylo v těchto letech stabilní a zaznamenávalo minimální turbulence, které zaručovaly velkou stabilitu a rozvoj obce.

2.4 Školství v letech 1885 – 1910

Tato kapitola je jakousi společnou průnikovou kapitolou obce i farnosti, protože materiály, které se našly k této kapitole, ukazují aktivní přístup duchovních spravujících farnost v Křemži. Vždyť jeden z duchovních vždy zasedal ve školské radě obce. Duchovní stáli také u vzniku měšťanské školy v Křemži. Jejich úkolem byla také výuka náboženství na škole v Křemži a od roku 1893 také v nově vzniklé škole v Holubově. Existuje i zmínka o tom,

⁵⁶ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 35.

⁵⁷ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 14.

že duchovní křemžské farnosti docházel někdy mezi roky 1885 – 1887 vyučovat i do jednotřídní školy ve Chmelné.⁵⁸

V zámeckém archivu nacházíme z roku 1686 první dochovanou zmínku o škole v Křemži, kdy zde působil učitel Lukáš Stieglitz.⁵⁹ Publikace uvádí myšlenku, že škola v Křemži fungovala již dříve při křemžské faře, jak tomu bylo i na ostatních místech.⁶⁰ Nechme ale dávnou historii školy a spěchejme rovnou do startovacího roku daného období, tedy do roku 1885. V tomto roce byla křemžská škola pětitřídní a navštěvovalo ji přes 500 žáků. Na jednu třídu tak připadalo více než 100 žáků, kteří seděli i na stupínku a všude, kde se dalo. Školu navštěvovali žáci i mimo území farnosti, tedy od obce Rojšín po obec Třísov.

Zde si nemohu odpuštit poznámku o diskuzích vedených o počtu žáků jedné třídy, kdy ideálem se zdá počet 15 – 20 žáků. Jak by se dnešní učitelé asi vypořádali s tehdejšími počtem žáků a nutností předat jim předepsané vědomosti, které byly přesně dané školským zákonem Rakouska – Uherska.

Vraťme se ale k tehdejšímu školství. Událostí roku 1885 započneme hned v měsíci lednu, kdy byla odevzdána do užívání a zkolaudována přístavba školní budovy v Křemži. Tato budova byla postavena roku 1835 nákladem 7.704 zlatých, ale nyní už nepostačovala svojí kapacitou, a proto bylo rozhodnuto školní radou v roce 1883 o přístavbě stávající budovy školy. Rozšíření bylo provedeno tak, že se k dosavadní jednoposchod'ové budově přistavělo po jižní straně nové křídlo, čímž byla získána jedna učebna v přízemí a druhá učebna v poschodí. Mimo to bylo postaveno zcela nové schodiště ze žulového kamene, jak uvádějí stavební záznamy.

Také bylo vystavěno nové sociální zařízení. Jak uvádí kronika, plánovaný náklad na tuto stavbu byl 3.552 zlatých. Řemeslnické práce byly zadány ofertní cestou. Stavební hmoty a povozy obstarala školní obec ve vlastní režii. Řemeslnické práce provedl zednický mistr František Lederhofer z Krumlova.

⁵⁸ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 11.

⁵⁹ Jméno Stieglitz čti jako Stehlík.

⁶⁰ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 42.

Jelikož se na stavbě objevily vícepráce, celková cena přístavby se vyšplhala na 4.212 zlatých.⁶¹ Financování této přístavby bylo hrazeno mimořádnou školní přírážkou ke všem přímým daním v školní obci. Ke škole se vztahuje i zpráva z téhož roku, kdy byl 5. května 1885 pan Arnošt Porák, továrník v Krumlově a starosta Českokrumlovské záložny, zvolen občany Křemže za zástupce v okresní školní radě.

17. března roku 1891 proběhla zásadní změna i ve školním obvodu křemžském. Rozhodnutím zemské rady byly z tohoto obvodu vyjmuty obce Holubov, Třísov a Krásetín a bylo svoleno k výstavbě nové školy v obci Holubov, která byla dokončena 17. srpna roku 1893. Tímto krokem se v září roku 1893 snížil počet žáků v křemžské škole, která byla v roce 1891 již kapacitně přetížena.⁶²

V roce 1898 proběhlo rozšíření křemžské školy dle usnesení školní rady z roku 1897. Celou událost popisuje obecní kronika takto: *„Počet dětí školou povinných se od roku 1884 zvětšil tou měrou, že znovu nastala potřeba rozšíření školní budovy, pročež usnesla se místní školní rada v r. 1897 na tom budovu školní přistavením druhého poschodí na předním traktu zvětšiti, čímž se 2 učebny, potřebné 2 kabinety, sborovna a ředitelna získala. Náklad stavební dle plánu a rozpočtu od stavitele p. Chmelička z Velešína obnášel 6.119 zl. 13 tr. Komisionelní jednání v příčině té přístavby konáno dne 28. ledna 1898. Projekt předložený byl schválen, práce řemeslné zadány ofertami a ostatní obstarání ve vlastní režii. Práce zednická předána byla staviteli p. Chmeličkovi. Dohled na provádění stavby svěřen p. Hlavičkovi, kníž. staviteli v Č. Krumlově, který také konečný účet stavby, činící 8.775 zl. sestavil. Celkový tento náklad hrazen byl mimořádnou přírážkou ku všem přímým daním.“*⁶³

Další změna ve školství proběhla v září roku 1907, kdy se podařilo dokončit jednání o otevření měšťanské školy v Křemži. Tato myšlenka byla velmi podporována i duchovními farnosti a její prosazení trvalo několik let. To dokazují

⁶¹ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 95.

⁶² Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 48.

⁶³ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 123.

záznamy o jednání už z roku 1904. „*Snaha pokročilejších občanů zdejších nesla se k tomu, aby dítkám našim dostalo se většího vzdělání, než-li jim škola obecná poskytovati může a to docílí se jen tím, když při obecné škole zřídí se také škola měšťanská. Za tou příčinou svolána byla dne 4. března 1904 mimořádná schůze místní školní rady, při níž poukázal její předseda p. J. Stožický, člen okres. škol. rady V. Schneider, místní školdozorce p. Fr. Lekeš a přítomní p. děkan Kocábek na velikou důležitost školy měšťanské, čímž docíleno, že místní školní rada se pro zřízení měšť. školy zásadně usnesla. Žádati se má, by obecná škola zdejší zredukována byla na čtyřtřídní a při ní by zřízena byla trojtřídní škola měšťanská pro hochy. Myšlenku tuto p. děkan a vikař Jak. Kocábek všemožně podporoval a nabádal místní školní radu ku neodkladnému podání dotyčné žádosti, by nás Velečín v tom ohledu nepředěšel. Jeho značnou zásluhou bylo také, že mimo Křemži ostatní přiškolené obce byly s jistou výhradou pro zřízení školy měšťanské získány. Na základě toho byla žádost k zemské školní radě podána.*“⁶⁴ Znovu připomeňme, že dlouholeté úsilí bylo korunováno až roku 1907.

„*Potřeba vyššího vzdělání hlavně chlapců si vyžádala v r. 1907 otevření trojtřídní měšťanské školy. Byla to první česká měšťanská škola na našem okrese. Je třeba si uvědomit, že město Český Krumlov, Chvalšiny a Horní Planá byly silně poněmčené a měly měšťanské školy a většinu jiných škol pouze německých. Proto do Křemežské měšťanské školy docházeli žáci ze širokého okolí. Při otevření školy bylo z obvodu školy křemežské 48 žáků, ze školy holubovské 24, z brložské 7 a z chmelenské 4 žáci. Počet jejich však stále narůstal i postupným přírůstkem žáků ze školy haberské a vrábečské.*“⁶⁵

Díky osvícenosti lidí pohybujících se kolem školství v Křemži rozvoj školství neustával. Dne 7. září 1908 byla podána zpráva o zřízení pokračovací živnostenské školy. „*Ku podané žádosti kuratoria této pokračovací školy povolila obec Křemže roční příspěvek 100 kor a elektrické světlo na účet obce. Škola pokračovací otevřena byla v roce 1908/09. Okresní školní rada výnosem*

⁶⁴ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 135.

⁶⁵ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 43.

*ze dne 30. září 1908 svolila: a. aby pokračovací škola živnostenská mohla být připojena ku měšťanské škole zdejší, b. aby učitelé obecné a měšťanské školy mohli vyučovati na té samé škole a c. aby na pokračovací škole mohli používat učebních pomůcek školy měšťanské. Do školy pokračovací přihlásilo se hned na počátku 67 žáků, učňů rozličných živností a několik živnost. pomocníků. Některé učební potřeby, jakož i zavedení elektrického světla uhradilo se z peněz od živnost. společenstev věnovaných. Sbor učitelský pro tuto školu sestaven takto: Správcem školy ustanoven byl ředitel p. Ant. Volc, učители J. Vacek, J. Váňa a Al. Cipín. Živnostenská škola byla slavnostním způsobem dne 1. listopadu 1908 otevřena."*⁶⁶

Tolik tedy hlavní změny, které se udály ve školství mezi roky, které sleduje tato kapitola.

2.5 Stavby církevních objektů ve farnosti Křemže v letech 1885 – 1920

2.5.1 Ke stavbám církevních objektů obecně

Tato kapitola je jednou z nejdůležitějších kapitol této práce. Proto bych chtěl v jejím úvodu poznamenat několik vět. První věcí je fakt, že tato kapitola mapuje celé období diplomové práce, tedy období let 1885 – 1920. Důvod je velmi jednoduchý. V ostatních letech již nové sakrální objekty na území farnosti nevznikly. Tuto skutečnost mohl ovlivnit i fakt, že finanční náročnost staveb, které zanedlouho uvedeme, natolik vyčerpal jak farní, tak obecní rozpočet, že dalším stavbám již scházela finanční hotovost. Také zatížení farníků kvůli daním bylo značné. Dalším důvodem může být i fakt, že za krátkou dobu vyrostly v Křemži zásadní sakrální stavby, které byly chloubou nejen tehdejších farníků, ale jsou chloubou i farníků dnešních a nejen těch. Vždyť dominantou kostela na křemžském náměstí se pyšní nejedna publikace či pohlednice dnešní obce a kostel je dominantou Křemže na další stovky let. Totéž platí i o kapli svaté Voršily, která se tyčí nad Křemží.

⁶⁶ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 145. - 146.

Z uvedených faktů vyplývá, že tato kapitola bude poněkud obsáhlejší, což je dáno důležitostí těchto staveb na církevní život celé farnosti až do dnešní doby.

2.5.2 Stavba nového kostela v Křemži

Již v roce 1864 uvádí kronika první zmínku farní osady křemžské o nutnosti rozšíření, nebo vystavění nového kostela v Křemži.

Uvedu zde některé dochované zmínky o historii původního kostela. Nejstarší původní částí kostela byla sakristie kostela, která původně byla samostatnou kaplí. V roce 1470 byl přistaven presbytář, který se dochoval dodnes v původní gotické podobě. V této době vládl Křemži rod Dubenských z Chlumu. Jejich rodový znak nalezneme na svorníku žebrové klenby. Novou chrámovou loď připojil k původní stavbě roku 1557 Jan Častoral z Dlouhé Vsi. V letech 1609 - 1614 dostává kostel nové oltáře a rovný táflováný strop.⁶⁷ Kostel měl v této době dvě kamenné věže, na nichž byly zavěšeny tři zvony. Kolem kostela se nacházel hřbitov obehnaný vysokou zdí. Po dalších sto letech byla původní prejzová krytina v havarijním stavu, a protože utrpělo i klenutí nad sakristií, muselo být sejmuto a nahrazeno novým. V té době byla chrámová loď dlouhá jen 14,52 metru a široká 8,84 metru. Při vzrůstajícím počtu farníků došlo v roce 1826 k vnitřní úpravě a přístavbě komory za oltářem. Ani tato úprava však na dlouho neřešila vzrůstající potřeby farnosti v Křemži. Farní osada Křemže čítala v roce 1864 3.250 duší.⁶⁸

Tolik o dochované minulosti původní stavby kostela a nyní se zmíníme o přípravě plánů a možnosti financování nového uvažovaného kostela. Jednání o stavbě kostela vedl tehdejší křemžský farář P. **Jan Plevka**.⁶⁹ Ten také jako první navrhl, že k financování této stavby by mohl být použit fond, který byl již dříve

⁶⁷ NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 37.

⁶⁸ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 33.

⁶⁹ Jak uvádí ve svém díle Jan Elias, **Jan Plevka** se narodil 2. května 1815 ve Velké Blanicí. Na křemžskou farnost nastoupil jako čtyřicátý farář v roce 1866. Sloužil zde necelých pět let.

založen ve farnosti pro účely vystavění hřbitovní kaple, pokud by svolil krumlovský úřad. Dalším finančním zdrojem měly pak být kontribuční fondy.⁷⁰

Oba podané návrhy P. J. Plevky na financování stavby kostela byly projednány dne 30. května 1867 osadním výborem a na této schůzi po kratší rozpravě také přijaty. Plány na stavbu však byly oddáleny odchodem P. Jana Plevky, který byl jmenován děkanem v Chýnově.

Až po příchodu faráře **Vladimíra Nováka**⁷¹ roku 1871 byla znovu tato myšlenka obnovena. Po tlaku farní obce a osadníků a zakročení farního úřadu předložil patronátní úřad v roce 1876 plány na prodloužení křemžského kostela do tvaru kříže s rozpočtem na 10.679 zlatých. Předložené plány na zvětšení kostela se nezamlouvaly především pro nepraktické umístění jednotlivých prostor a nízkost celé stavby, a proto bylo rozhodnuto vrátit plány biskupské konsistoři. Místodržitelským výnosem ze dne 10. ledna 1878 tyto plány nebyly schváleny. Na základě tohoto rozhodnutí byl v roce 1878 alespoň zabezpečen dřevěný strop stávajícího kostela, který se nacházel v havarijním stavu. Patronátnímu úřadu bylo následně nařízeno předložit jiný projekt, který by lépe vyhovoval výškou a umístěním jednotlivých prostor.

Nové plány na stavbu kostela se na farní radě objevují v roce 1879, kdy z původního kostela měl být zachován jen presbytář a sakristie.⁷² Chrámová loď měla být postavena zcela nová, větší na šířku i délku. Taktéž měla být

⁷⁰ Historický pramen banky Slavia uvádí. Kontribuční fondy byly zřízeny patentem z roku 1748 a dekretem z roku 1788. Těmito nařízeními bylo zavedeno nucené odvádění obilí do společných sýpek, z nichž za takzvaný náměrek bylo rozpůjčováno těm, kdož to potřebovali. Zbylé zásoby byly rozprodávány a výtěžky ukládány do peněžní kontribuční kasy. V roce 1864 byly tyto fondy likvidovány a utvořeny z nich kontribuční záložny, ponechané ve správě sedláků, které jsou tak naším nejstarším útvarem lidového peněžnictví a zároveň památkou na počátky selské svobody. V Čechách byly roku 1882 zřízeny z kontribučních fondů okresní hospodářské záložny. Morava, která do toho roku měla lepší organizaci než Čechy, opominula přizpůsobiti fondy a záložny kontribuční novým poměrům správním a tak se stalo, že kapitály jejich nemohly tak úspěšně pracovat, jak tomu bylo v Čechách. Obvody kontribučních fondů ztotožňují se s obvody panství, poněvadž v době zřizování kontribučních fondů v 18. století bylo nejnižší jednotkou veřejné správy panství. Zákon z r. 1888 dovoluje větším záložním kontribučním přijímati vklady, kterážto okolnost přispěla značně k rozvoji jejich činnosti.

⁷¹ Farní kronika uvádí, že Václav Novák se narodil 4. srpna roku 1827 ve Svinech u Veselí. Dne 2. listopadu 1854 byl tehdejší biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem vysvěcen. V roce 1870 nastupuje duchovní správou v Křemži.

⁷² Při procházení archivu farnosti byly mimo jiné dokumenty zde uloženy i originály plánů kostela.

zbourána stará věž až po klenbu presbytáře a postavena v gotickém slohu s rozpočtem 23.654 zlatých 78 krejcarů. Tento projekt byl předložen osadnímu výboru na jeho schůzi dne 20. června 1884 a tento jej schválil a doporučil konsistoři i politickému úřadu ke schválení. Na osadě leželo břímě zajištění financování stavby. Místodržitelství schválilo použití hřbitovního fondu svaté Voršily i upotřebení fondů kontribučních. Dále schválilo i vybírání 200 % přírážky pro stavbu nového kostela.

Schválení plánů a započetí příprav stavby kostela bylo dalším úkolem farnosti. Místodržitelství schválilo plány nového křemžského kostela 11. dubna 1885 a zároveň rozhodlo, že patron je povinen zaplatit částku 3.500 zlatých na základě zákona konkurenčního. Následně se rozhodl osadní výbor podat ještě jednou žádost na dobrovolné navýšení příspěvku patronu knížeti ze Schwarzenbergů.

Kníže této žádosti vyhověl a navýšil svůj povinný příspěvek 3.500 zlatých o další 2.000 zlatých a bezplatný dozor na stavbu ze Schwarzenberské technické kanceláře. Dalším krokem byla žádost k hejtmanství o povolení sbírky milodarů na vnitřní vybavení kostela. Toto povolení bylo schváleno dne 13. července 1885.⁷³

Obecní a farní rada ustanovila k dozoru při stavbě kostela faráře Tomáše Pfausera, starostu Matěje Frojdu, Matěje Rýpotu z Bohouškovic, Jakuba Stanka a Vladimíra Schneidera. Vše tedy bylo připraveno k vlastní výstavbě křemžského kostela.

Poté se začaly konat přípravy pro vlastní stavbu a to příprava materiálu.⁷⁴ Kámen byl lámán v lomu na Kobylí hlavě nedaleko Křemže. Písek byl kopán a následně prohazován na louce Jakuba Čížka za obcí Chlum. Vápno bylo přiváženo z knížecí vápenice v Krumlově. Prováděny byly také práce na přivedení vody na stavbu, protože Křemže v roce 1885 ještě neměla vlastní vodovod. Proto byla voda provizorně přivedena zvláštním systémem dřevěných trub z Kourusového rybníčka až ke kostelu. Jak se dozvídáme z rozpočtu stavby,

⁷³ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno s. 98.

⁷⁴ Srov. HOŘEJŠÍ, Z. Chlumská cihelna. *Křemežsko*, 2001, roč. 11, č. 10, s. 4.

roury a pumpa byly zakoupeny za 146 zlatých, zato však bylo mnoho peněz ušetřeno za nájem provozu, který by musel vodu přivážet. Při těchto přípravách došlo i k zadání prací, které budou na stavbě potřeba.

„Konečně došlo i k zadání stavby samé dle usnesení osadního výboru cestou ofertní. Dotyčné ofertní jednání stalo se ve farním domě dne 20. července 1885 za přítomnosti knížecího stavitele Antonína Moučky a zástupců farní osady. Práce řemeslné zadány byly následovně: Práce zednické a nádenické zadány byly Janu Mikulovi z Rajova, práce kamenické Václavu Palečkovi z Vyšného, práce tesařské Vladimíru Stockingerovi ze Šindlových Dvorů, práce pokrývačská Martinu Bártlovi, klempíři v Budějovicích, práce truhlářské a natěračské a zámečnické Vladimíru Šinkovi v Krumlově, práce kovářská Antonínu Smetanovi v Trísově, práce klempířská Františku Kretschmerovi v Krumlově, práce sklenářská Sigmundu Kohnovi z Vodňan, postavení hromosvodu S. Windspachovi v Budějovicích. Veškeré práce byly zadány řemeslníkům známým a dobře doporučeným.“⁷⁵ Postoupíme nyní k vlastnímu započetí stavby kostela v Křemži.

Dne 1. srpna 1885 posvětil farář Tomáš Pfauser první základní kámen. Této slavnostní události se zúčastnil celý osadní výbor a mnoho osadníků. Do konce roku 1885 byla provedena stavba základů do výše soklu. Dále byl během podzimu a zimy připravován materiál, dováženy cihly, hašeno bylo vápno, přivezeno bylo i dříví a písek. Vše bylo připraveno tak, aby na jaře mohly být co nejdříve započaty stavební práce.

Bohoslužby se konaly v původním kostele, který do té doby nebyl zbořen a sloužil k původnímu účelu.

Práce na stavbě kostela se znovu rozeběhly dne 25. dubna 1886. Začalo se vyzdíváním cihelných zdí na připravený sokl. Také byla sundána krytina a část vazby původní střechy a částečně i zdivo. Pohromadě tak zůstal původní presbytář a věž, která byla nad ním. Presbytář byl od staré lodi oddělen prkenným bedněním, aby prach při bourání nevnikal do okolních prostor. Stále se totiž ještě konaly na tomto místě bohoslužby. Rok 1886 se vyznačoval příznivým počasím, a tak mohly být práce na kostele prováděny bez většího zdržení. Nastal zde však

⁷⁵ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 99-100.

jiný problém. Původní dohoda zněla, že cihly na stavbu kostela budou odebírány výhradně z knížecí cihelny v Chlumu.⁷⁶ Ta však nestačila s výrobou, a tak hrozilo zastavení celé stavby. Proto bylo rozhodnuto, že cihly budou nakoupeny z dalších zdrojů, které byly k dispozici v nejbližším okolí. Tyto cihly se však musely dovážet a tím se částečně navýšila i cena. Také s pískem nastaly problémy.⁷⁷ Takto vypadá originální popis událostí jednoho z těch, kteří stavbu za farnost řídili.

„Aby stavba nebyla zdržována, musely se cihly, kde jaké v okolí k dostání byly, koupiti. Tak dovezlo se 23.300 cihel z cihelny Dvořáčkové ve Vrábči, 4.900 cihel z Lipí, 11.800 cihel Mříčských a 100 z Krásetína. Okolnost tato zavinila dražší dovozně, než-li bylo počítáno z cihelny chlumské. Ostatní hmoty stavební byly vždy v pravý čas na místě. Také s pískem byly dosti velké obtíže. Je známo že o písek je v okolí Křemže nouze. Písek kopaný z louky Jakuba Čížka v Chlumě byl pro vyzdění základů dobrý, nebyl ale od stavitele Ant. Moučky uznán za vhodný pro zdivo z cihel. Bral se pak písek, kde se dalo; z louky Karla Bednáře, Vl. Řezníčka, Ant. Švarcové a Karla Jene. To vše ale nestačilo. Konečně našel se dobrý písek v knížecím lese nade Mříčí při cestě do Slavče. Bylo to sice hodně daleko, ale nebylo jiné pomoci. Písek ten bral se pak pro celou stavbu. Že byl dovoz dražší, byl zase písek za darmo.“⁷⁸

Na podzim roku 1886 započaly práce i na presbytáři kostela. Byla zde sejmuta původní dlažba, která měla být podle plánů snížena. Při bouracích pracích byla nalezena malá krypta, v níž byly v zetlelých dřevěných rakvích nalezeny ostatky dvou lidí. Nález potvrzuje i brožura Jana Eliase, kde je uvedeno, že ostatky zde nalezené patřily Janu Častolarovi z Dlouhé Vsi a jeho manželce.⁷⁹ Tato původní hrobka byla prohloubena a zvětšena. Poté byla nově vyzděna z pálených cihel. Předtím, než byly nalezené ostatky umístěny do nových rakví, byly ohledány přízvaným lékařem dr. Beckertem, který v té době působil

⁷⁶ Srov. HOŘEJŠÍ, Z. Chlumská cihelna. *Křemežsko*, 2001, roč. 11, č. 10, s. 4.

⁷⁷ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 22.

⁷⁸ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 101-102.

⁷⁹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 21.

v Křemži. Lékař odhadl stáří kosterních nálezů asi na 300 roků, čímž se potvrdila hypotéza, že ostatky patří zřejmě Janu Častolarovi a jeho manželce.

Stavební práce trvaly až do konce října roku 1886. Stavba dospěla až do úrovně horní římsy. V listopadu a prosinci pak byl znovu do zásoby svážen potřebný materiál až do doby, kdy počasí dovolovalo tyto práce vykonávat. Jako zajímavost uvedme popis likvidace materiálu z demolice starého kostela. *„Všecky dovozy a veškeré práce nádenické zadávaly se po částech cestou dražební a vždy v takové době, aby co nejlevněji zadati se mohly. Hmoty ze staré stavby, třísky ze stavebního dříví a vše jiné prodávalo se po částech aby co nejvíce se vytěžilo a aby to při provádění novostavby nepřekáželo. Nebylo snad neděle, aby se něco nebylo zadávalo, nebo dražilo. Všichni poplatníci kteří měli 200% přirážkou na stavbu kostela přispívati, hleděli si zase při stavbě něco odforovati nebo obdělati a proto zadávalo se vše velice levně.“*⁸⁰

Dokončení prací na stavbě kostela probíhalo roku 1887. Práce započaly koncem dubna. a pracovalo se hlavně na střešní konstrukci, kde byl vztyčen hlavní krov, bylo prováděno zalatování střechy a pokládání taškové krytiny. Při těchto pracích bylo zaměstnáno mnoho brigádníků, kteří pomáhali s dopravou tašek na střechu kostela. Ve stejné době byla dokončována i vnitřní klenba kostela a dostavba věže, která na podzim nebyla ještě úplně dokončena. Také se započalo s omítacími pracemi vnějšího pláště. Tyto práce byly provedeny natolik kvalitně, že omítky jsou zachovány do dnešní doby, proto budme zvědaví, kdo tuto práci odvedl. *„Šťěstí, že práce zednická svěřena byla osvědčenému zednickému mistru Vojt. Mikšlovi a jeho synu Janu Mikšlovi, který při provádění gotických kleneb se vši možnou dovedností opatrností pod dozorem stavitelů Ant. Moučky a inžen. Frant. Sosny architektů Sedláčka a Devoreskýho si počínal, aby celou monumentální stavbu šťastnému zakončení přivedl.“*⁸¹

Ani v roce 1887 se stavba neobešla bez problémů. Tentokrát se však nejednalo o problém s materiálem. Na stavbě kostela došlo ke smrtelnému

⁸⁰ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuváděno, s. 102-103.

⁸¹ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuváděno, s. 103.

úrazu.⁸² V místech, kde již byl bourán starý kostel a nový byl již zastřešen, se postupně ubourávalo zdivo a zároveň i snižováno lešení, ze kterého byly tyto práce prováděny. Při rozebírání lešení shodil jeden s dělníků část dřevěné stojky na zem, kde se v té době pohybovala pětiletá holčička z Křemže. Ze záznamu se bohužel nedozvídáme jméno této holčičky, ale jen zmínku o tom, že byla zasažena částí lešení a na místě usmrcena.

Jelikož probíhaly dokončovací práce, začaly starosti s vnitřní výbavou kostela a potřebným vybavením, které nemohlo být použito z původního kostela. Nastaly také částečné finanční problémy. Proto se rozhodl pozdější obecní kronikář, v té době pověřený dohledem nad výstavbou kostela, pan **Vladimír Schneider**,⁸³ rozeslat 2.377 prosebných dopisů na všechny možné adresy do širokého okolí. Když uvážíme možnosti té doby, ručně napsat 2.377 dopisů si vyžádalo určitě mnoho volného času. Tato lidská obětavost je přinejmenším pozoruhodná a také proto je později pan Vladimír Schneider zařazen jako první žijící člověk mezi čestné občany Křemže.

Tato iniciativa nezůstala bez odezvy a pro křemžský kostel bylo posbíráno mnoho milodarů. Soupis těchto darů nám neposlouží jen coby děkovné vyjádření kronikáře k těm, co peníze či jiné dary věnovali, ale také jako popis vnitřního vybavení nového kostela. *„Sešlo se tolik milodarů ze všech stran, že bylo nám možno do nového kostela též i všecko vnitřní zařízení nové poříditi. Hlavní oltář daroval patron kostela kníže Jan ze Schwarzenbergů, též i novým krásným obrazem sv. Michaela, zhotoveným věhlasným akademickým malířem Rudolfem Váchou v Mnichově jej ozdoby, zaplativ za oltář 980 zl a za obraz 400 zlat. Postranní dva oltáře daroval kostelu našemu prelát Krumlovský Msgr. Jan Bakula. Kazatelna, práce čistě gotická darována byla nám pan. Arnoštem Porákem z Krumlova. Cenný skleněný velký lustr darovali rodáci zdejší bratři Vojt. a Václav Bednář z Vídně. V ohni pozlacenou gotickou lampu pro věčné*

⁸² Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 17.

⁸³ Vladimír Schneider se narodil 23. dubna 1849 v Křemži. Po ukončení studií nastoupil do obchodu svého otce, aby se později stal zakladatelem a pracovníkem pošty v Křemži. Po dlouhá léta zastával funkci obecního zapisovatele. V roce 1923 se stává ve svých 75 letech prvním kronikářem obce Křemže. Tak uvádí seznam kronikářů obce Křemže.

světlo v ceně 315 zlat. věnoval vdp. **Vojtěch Cipín**⁸⁴ děkan v Americe, rodák z Chlumu. Menší posříbřenou lampu darovala firma obchod Kasl – Knapp z Budějovic. Kropěnka z červeného mramoru jest darem manželů Souchových z Krumlova. Dvanáct litých svícňů ku Křížové cestě věnovala firma Karel Fürst v Budějovicích. Msgr. **Antonín Dítka**,⁸⁵ rodilý z Krásetína, farář v Dlouhé Luži v Rakousích zaslal kostelu našemu krásnou gotickou, v ohni zlacenou monstranci. A ještě mnoho jiných menších darů se kostelu našemu dostalo. Ze sbírek a milodarů v osadě, z ciziny a v okolí sešlých pořídily se následující předměty:

	<i>v ceně zl</i>
1. Varhany od firmy K. Šiffner v Praze	2.900,-
2. Věžové hodiny od K. Adamce Čáslav	520,-
3. Kostel. lavice od Šinko Kruml.	570,-
4. Zpovědnice, skříň V. Almerberg "	277,-
5. Boží hrbs (oltář) Schönbauer "	187,-
6. Soška a podstav. Křtitel Marek Praha Štěpán Kruml.	26,50
7. Dvě mramor. kropěnky Sandtem Pr.	51,-
8. Rámy Kříž. cesty Habrda Prachat.	86,-
9. Štafír. svícňů, nápěvy Künzl Buděj.	80,
10. Lipové stromy Vácha Hluboká	43,
11. Velký kříž (řezba) Rickferer Gróden	100,-
12. Hromosvod Windopach Bud.	75,-
13. Hudebniny a nástroje	105,14.
14. Kostelní paramenty	150,
15. Cestovné, poselné, dovozy	15,-
16. Tisk, poštov. a kominion. výlohy	186,-

⁸⁴ Vojtěch Cipín se narodil 13. dubna roku 1848 v Chlumu. Po studiích vstoupil do semináře v Budějovicích a zde byl vysvěcen dne 15. července 1873. Jako misionář odchází do zámoří a působil jako farář v Ahnapee a později Greenbay ve státě Visconsin v Severní Americe.

⁸⁵ Antonín Dítka se narodil roku 1834 v Krásetíně. Po absolvování gymnázia vstoupil do semináře ve sv. Hypolytě, dnešním St. Poltenu v Dolním Rakousku, kde byl také vysvěcen. Později působil na více místech, aby se později stal farářem v Langenloisu. Jako znalec církevní hudby byl redaktorem odborného časopisu Harmonia sacra. Působil také jako papežský komoří.

17. Menší práce a opravy	180,-
18. Výlohy při svěcení kostela	87,-
	<hr/>
Úhrnem	5.638,50

Výtěžek z odkazů, dobrovol. pří-spěvků darů a sbírek činil	6.136,60
z toho hrazen doplatek na materiál v knižecím	498,63
zbytkem hrazeny věci výše uvedené	5.637,97 ⁸⁶

Dne 3. října 1888 zasedla farní rada společně s obecním výborem a všemi lidmi určenými na dozor stavby křemžského kostela.⁸⁷ Lze se důvodně domnívat, že proběhla jakási kolaudace. Zde bylo uvedeno mnoho údajů týkajících se rozpočtu stavby, dodržení termínů, cen a také v neposlední řadě seznam provedených víceprací. Nacházíme zde také seznam veškerého materiálu, který byl na stavbě spotřebován. Jelikož jsou tato čísla velmi zajímavá, ocitujeme tehdejší zápis. „Náklad na stavbu kostela rozpočtěn byl na 23.654 zl 78 kr. a skutečný náklad dle kolaud. protokol od 3. října 1888 obnášel 22.632.30 kr docílena tudíž proti rozpoč. úspora 1.022 zl 48 kr. přes to, že provedeny byly četné více práce, které nebyly do rozpočtu přijaté a sice: Postavení věžičky nad presbytářem, zvýšení střechy o 20" nad lodí chrámovou, zvýšení oblouku mezi lodí a presbytářem, znovuupravení hrobky, snížení dlažby v presbytáři a v sakristii, zřízení zvláštního vodovodu, postavení hromosvodu a jiné. Okolnost tato dosvědčuje, že vedení stavby bylo v rukou spolehlivých a svědomitých. Všichni účastníci konali při stavbě vše bezplatně a přinášeli nových obětí práce, starosti i námahy a jedinou odměnou bylo jim vědomí šťastně vykonaného díla tak velepamátného." Domnívám se, že k této stavbě patří uvést seznam spotřebovaného materiálu na stavbě křemžského kostela.

„Cihel obyčej. 181.470 k, od dovozu platilo se klínov. 17.000 k za 1 m 1 zl 44 tr až 1 zl 95 tr., Tašek obyčej. 24.600 k, od dovozu platilo se 1 zl až 1 zl 15 tr., Vápna upotř. 1.487 q, od dovozu platilo se průměrně - 33 tr od hašení 30 až 35

⁸⁶ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. . 104-105.

⁸⁷ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 106.

tr., Písku 822 m³ od dovozu platilo se za 1 m³ 53 tr až 1 zl 27 tr., Cementu 42 sudů á 4 q = 168 q, od dovozu z Budějovic 1 q 40 tr z Markvartic 88 tr., Dříví staveb. 172 prost. m., Prken palc. 222 k, Latí 800 k dovoz stal 1 párová fůra 4 zl 20 tr až 4 zl 50 tr., Za všelijaké jiné dovozy platilo se za pár koní na den 5 zl 50 tr až 5 zl."

Blížilo se tedy dokončení a vysvěcení kostela v Křemži.⁸⁸ Vlastní stavba byla dokončena v polovině října roku 1887. Chyběly ještě některé drobné venkovní úpravy, ale ty nemohly zabránit přípravám na vysvěcení kostela, kdy datum byl určen na 23. října roku 1887.

Vlastní svěcení kostela vykonal nejd. p. biskup budějovický **Dr. Martin Říha** dne 23. října 1887 za asistence mnoha okolních duchovních.⁸⁹ Ačkoliv to bylo v době značně pokročilé, byl už hluboký podzim, přeci bylo po oba dni svěcení překrásné počasí, což mělo za následek, že se k této tak vzácné slavnosti dostavilo veliké množství lidí, nejen domácích, ale i z dalekého okolí. Pana biskupa uvítalo na hranicích farní osady četné osazenstvo farnosti. Všechny spolky zdejší i ze sousedních obcí se této velké slavnosti svěcení kostela zúčastnily.

Návštěvníky nového kostela nejvíce zaujal rozměr nové stavby činící 21 x 14,25 metrů, který byl oproti původním rozměrům 14,52 x 8,84 metru značně větší.⁹⁰ Velmi obdivován byl také hlavní oltář, dílo firmy Schinko v Krumlově, s pozoruhodným obrazem patrona chrámu archanděla Michaela. Tento obraz maloval hlubocký rodák Rudolf Vácha, rodný malíř rodiny Schwarzenbergů. Ten studoval uměleckoprůmyslovou školu ve Vídni, pak v Paříži, kde dosáhl zručnosti v oboru malby portrétní a figurální. Jeho dílo dodnes nacházíme na zámcích a galeriích v okolí Paříže.

⁸⁸ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 106.

⁸⁹ Martin Josef Říha se narodil 11. 11. 1839 v Oslově u Písku. Na kněze vysvěcen 27. 7. 1862 v Českých Budějovicích. Dne 11. 6. 1869 promoval na univerzitě ve Vídni na doktora teologie, od 1. 10. 1871 profesorem morální teologie na bohosloveckém učilišti v Českých Budějovicích. Biskupem jmenován 7. 7. 1885, dne 27. 7. 1885 potvrzen papežem Lvem XIII., konsekrován a intronizován 6. 9. 1885 v katedrále v Českých Budějovicích arcibiskupem Františkem Schönbornem. Zemřel 7. 2. 1907, pohřben v Českých Budějovicích na hřbitově Svaté Otýlie.

⁹⁰ Srov. NEJEDLÝ, F. *Kostel svatého Michaela ve Křemži. Křemežsko*, 2001, roč. 11, č. 7, s. 3.

Svatý Michael, vítěz nad d'áblem, je zde představen zároveň jako symbol vítězství světla nad temnotou, dobra nad zlem, symbol pravdy a spravedlnosti, které brány pekelné nepřemohou. Hlavní postava anděla tvoří svislou osu obrazu. Sv. Michael je oděn do černého brnění, které částečně překrývá růžové roucho. Tím se představuje jako ochránce dobra, lásky a mravnosti, což růžová barva symbolizuje. Levá ruka andělova je pokleslá, boj je vítězně dobojován, pravá s plamenným mečem směřuje ke zmítajícímu se satanovi, kterého navíc svatý Michael přidržuje pravou nohou v prachu. Nad pravým ramenem andělovým směřuje do středu obrazu paprsek světla, který se v prodloužení kříží s temným tělem satana, což má symbolizovat věčný boj dvou světů, které se utkávají. Jak bylo později zjištěno, modelem k postavě archanděla Michaela stála slečna Texlová, herečka mnichovského Residenztheatru, modelem k satanovi italský zpěvák Nigris z téhož divadla.⁹¹

I když dominantou kostela je hlavní oltář, velice zdobné jsou i oba postranní oltáře. Ty daroval kostelu českokrumlovský prelát Jan Bakule. Truhlářskou práci zhotovil Martin Habrda, truhlář z Písku. Štafírování a pozlacení se ujal Ludvík Tilp z Prachatic. Obrazy namaloval Bedřich Kamarýt, děkan v Deštné u Jindřichova Hradce. Obrazy zobrazují bolestnou Pannu Marii - Pietu pod křížem a Svatou rodinu. Na postranních oltářích najdeme i čtyři sochy od řezbáře Josefa Riefessera ze Snc. Ullrichu v Tyrolsku. Sochy na levém oltáři zobrazují sv. Jana Nepomuckého a sv. Vojtěcha, na pravém oltáři sv. Linharta a sv. Floriána. Postava sv. Linharta byla uctívána jako ochránce dobytka, postava sv. Floriána jako ochránce před ohněm a patrona hasičů. Tyto postavy nacházíme ve většině tehdejších kostelů.

Charakteristickým znakem nového kostela byl zvuk tří zvonů, které byly umístěny do nové věže.⁹² Největší z nich, který vážil 680 kg, pocházel z roku 1729 a původně byl zavěšen na zvonici nad kostnicí u kostela. Druhý, menší zvon, sv. Michael, byl vyroben v roce 1557. Nejmenší ze zvonů vážil jen

⁹¹ Srov. ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN neuvedeno, s. 4.

⁹² Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 26.

95 kg, pocházel z roku 1552 a byl sem přenesen ze hřbitovní kaple sv. Voršily. Na tomto nejmenším zvonu nalézáme krásný latinský nápis, který v překladu zní: „*Dej, Pane, mír našim dnům, poněvadž ho není.*”

Čtvrtým zvonem nacházejícím se na kostele byl umíráček o váze 36 kg, který byl zavěšen na věžičce nad presbytářem.

Jako dovětek k celé stavbě křemžského kostela uveďme ještě závěr z křemžské kroniky: „*Nový krásný, prostranný kostel bude nejen ozdobou městyse Křemže, ale také trvalým pomníkem zbožných osadníků z doby tehdejší, zvláště oněch činitelů, kteří se od budování tohoto chrámu Páně tak obětavě a nezištně se starali.*”⁹³

2.5.3 Stavba hřbitova v Křemži

Na jaře roku 1903 se znovu připomenul problém hřbitova, který už několik let trápil farnost v Křemži. Okresní úřad neustále poukazoval na nutnost zřízení nové márnice ke správnému ukládání zemřelých.⁹⁴ Tento problém byl několik let odsouván, vždyť rozhodnutí o nákupu pozemků padlo již 18. června roku 1899 a definitivně byl nákup dokončen až o dva roky později. V roce 1901 byly zakoupeny pozemky č. kat. 402/9 od manželů Máchových za 1.084 korun, které byly nutné k vlastnímu rozšíření hřbitova.⁹⁵ Aby mohla být postavena nová márnice, byl zakoupen obcí také pozemek č. kat. 402/8 od rodiny Lotnerových za 378 korun.

Po uskutečnění nákupu pozemků rozhodla obecní rada o novém oplocení hřbitova cihelnou zdí, kde měly být vystavěny pilíře mimo soklu, který byl vystavěn z kamene. Farní rada společně s obecním zastupitelstvem také schválila rozdělení celého hřbitova dle nákresu, který pořídil stavitel Jan Plachta

⁹³ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 108.

⁹⁴ V té době se jednalo o uložení těl nějakého cizince či žebráka nacházejícího se v době smrti na území obce. Těla rodinných příslušníků byla uchovávána až do doby smutečního obřadu v rodném domě.

⁹⁵ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 134.

z Hluboké.⁹⁶ Rozpočet na stavbu márnice zhotovil schwarzenberský stavitel pan Jiří Holý z Krumlova a vyčíslil stavbu na 961 korun. Rozpočet na hřbitovní zeď a terénní úpravy hřbitova činily v tehdejších cenách 4.541 korun. Cestou ofertní byl ke zhotovení díla vybrán stavitel Rudolf Pařha z Hluboké.

Stavba byla dokončena na podzim roku 1904. Kolaudace proběhla 19. listopadu téhož roku. Při této kolaudaci bylo nařízeno ještě urovnání a drenážování staré části hřbitova. Také bylo nařízeno číselné označení hrobů a vybavení umrlčí komory náradím.

Jak se dozvídáme z farní kroniky, vysvěcení nového hřbitova proběhlo již dne 1. listopadu roku 1904. Svěcení se ujal biskupský vikář a farář Jan Feigel z Kájova. Svěcení se zúčastnil na pozvání farní rady v Křemži také kanovník

Tomáš Pfauser⁹⁷ z Budějovic. Svěcení se zúčastnilo mnoho farníků nejenom z Křemže, ale i okolních osad mimo farnost, kteří měli na zdejším hřbitově uloženy ostatky svých blízkých.

2.5.4 Stavba kaple svaté Voršily

Již na konci roku 1904 proběhla první jednání mezi křemžským rodákem **ThDr. Václavem Cábou**⁹⁸ a farní radou v Křemži o znovupostavení kaple svaté Voršily. Tuto stavbu chtěl tento křemžský rodák věnovat rodné obci jako dar a dík svému rodišti. Tuto událost velmi výstižně zapsal do rodové kroniky pan

⁹⁶ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 39.

⁹⁷ Tomáš Pfauser se narodil dne 3. prosince roku 1836 v německé Radouni. Tato obec se nachází nedaleko Jindřichova Hradce. Po vykonaných studiích byl dne 27. července roku 1862 vysvěcen na kněze. Poté zastával funkci kooperátora v Rudolfově u Budějovic. V září roku 1865 spojuje Tomáš Pfauser poprvé svůj život s farností v Křemži a nastupuje zde jako kaplan. Po sedmi letech této služby, tedy v roce 1872, vyhrává výběrové řízení a stává se farářem v Čakově. Na farnost do Křemže se vrací v květnu roku 1883, aby převzal její duchovní vedení.

⁹⁸ ThDr. Václav Cába se narodil 8. září 1846 v Chlumu. Později rod Cábů přechází do Křemže. Studoval kněžství a roku 1873 byl vysvěcen. Poté se věnoval duchovní práci v armádě. Byl profesorem a duchovním správcem Nižší vojenské reálky v Železném Městě v Uhrách. V listopadu 1895 se stává farářem u vojenské jednotky v Josefově. O dalším působení mnoho neznáme, ale jisté je, že se stává proboštem v Jindřichově Hradci, kde mu podléhali všichni kněží v oblasti proboštví a byl po biskupovi nejvyšším církevním hodnostářem. ThDr. Václav Cába umírá dne 14. září roku 1916. Trvalou památkou na tohoto člověka je stavba sv. Voršily, kterou daroval křemžské farnosti, ale také několik fondů, které založil.

Schneider A. a později do obecní kroniky přepsal jeho syn. Nechme v textu zaznít český jazyk z přelomu 19. a 20. století., *Značné rozšíření hřbitova v roce 1904 zavdalo příčinu rodáku zdejšímu Msg. V. Cábovi, proboštu v Jindřichově Hradci, že pojal úmysl svému rodnému místu v Křemži zanechat památku a proto rozhodl se pro vystavení nové krásné gotické kaple na hřbitově zdejším, vyžádav sobě jen to, aby farní osada poskytla k tomu bezplatné dovozi materiálu, což osada ráda vykonala. Plán a rozpočet pro stavbu kaple zhotoven byl ve schwarzenberské stavební kanceláři v Krumlově i také dozor při provádění stavby převzal stavitel p. Fr. Pallas z Krumlova. Stavba ukončena a k svému účelu odevzdána byla v roce následujícím. Vysvěcena byla dne 22. října 1905 p. proboštem Msg. V. Cábou. Stavba tato vyžadovala nákladu 10.027 Kor. Původní obraz sv. Voršily z kaple, která před 300 roky na hřbitově stávala, byl dosud uchován a v sakristiji při kostele umístěn. Obraz ten nechal Msgr. Dr. Cába v klášteře Emausském v Praze znovu restaurovati a zavěšen byl zase nad oltářem nové kaple. Pro tuto novou kapli nechal Msgr. V. Cába zhotoviti krásný kamený oltář ve státní umělecké škole kamenické v Hořicích a získal i relikvie sv. Voršily pro oltář samý. Do věžičky kaple poslán sem byl prostřední zvonek z bývalé hřbitovní kaple na Žižkově v Praze. Čtyři barevná okna a krásný skleněný lustr do kaple darovali rodáci zdejší bratři Bednářové z Vídně. Děkan p. Vojt. Cipín, rodem z Chlumce, nyní misionář v Americe daroval kapli pěkné americké harmonium. Msg. V. Cába dal zříditi při kapli hrobku, chtěje zde být pohřben. V posledních letech změnil však úmysl svůj a když pak dne 19. září 1916 zemřel, nechal se též v Jindřichově Hradci pohřbít. Vystavením krásné hřbitovní kaple zanechal pan probošt trvalou památku své rodné obci, ano, učinil ještě více: před svým úmrtím učinil ještě značné legáty⁹⁹ pro chudé, pro ošacení chudých dětí, pro invalidy atd. Budiž mu za vše vděčná památka zachována."¹⁰⁰*

Tolik tedy událost stavby svaté Voršily z pera kronikáře. Pro úplnost nutno dodat, že svěcení kaple se stalo velkou událostí. Tento svatostánek byl

⁹⁹ Slovo legáty čti jako nadace.

¹⁰⁰ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 139 – 140.

v pozdějších dobách velkoryse zapůjčen farností nově se rodící Církvi československé husitské v Křemži.¹⁰¹

2.5.5 Drobné sakrální stavby v Křemži

U záznamů roku 1890 dne 21. září byla obnovena kaple U Kovárny v Křemži. O opravu se zasloužili mladí lidé farnosti, kteří se zde společně scházeli. Ze sbírky mladých farníků byly pořízeny obrazy svatého Floriána, svatého Linharta a bolestné Panny Marie. Tyto obrazy byly posvěceny při zvláštní mši.

Dne 23. května roku 1892 byla vysvěcena nová Boží muka vedle silnice ke Lhotce. Tato Boží muka dala zhotovit domkářka, vdova z Chlumu, ze žuly dovezené z Itálie. Do té doby stála na stejném místě jiná, která však byla dřevěná, a tudíž ve špatném stavu. Kamenná Boží muka nalezneme u uvedené cesty dodnes.

Další památkou, která dodnes zdobí Křemži, je socha svatého Jana Nepomuckého. Tuto litinovou sochu na žulovém podstavci věnovala obci a farnosti v Křemži roku 1895 rodina Huckova. Josef Hucek byl křemžským rodákem, který zastával funkci ředitele cukrovarnického průmyslu a žil v Praze.¹⁰² Svěcení sochy se stalo velikou událostí, které se zúčastnilo mnoho farníků a také rodina Huckova. Dodnes se této obecní oblasti, kde zmíněná socha stojí, říká Pod Jáníčkem, méně známo je již, že tento název pochází od postavy svatého Jana Nepomuckého.

17. června 1898 byly posvěceny dva kříže.¹⁰³ První z nich byl postaven za Stupnou jako upomínka na rodinu Klimešovu zvanou po chalupě Janoušků. Druhý byl umístěn v Chlumečku jako památka na zesnulého Matěje Anderleho,

¹⁰¹ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 41.

¹⁰² Josef Hucek byl křemžským rodákem, který zastával funkci ředitele cukrovarnického průmyslu a žil v Praze. Byl jmenován čestným občanem Křemže a to na zasedání rady 9. prosince 1895.

¹⁰³ *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 47.

zasypaného při výstavbě vodovodu. Oba kříže stojí na těchto místech do dnešní doby.

Do kategorie staveb si dovolím vložit i opravu sochy Panny Marie, královny mučedníků, pocházející z 18. století.¹⁰⁴ Ta byla opravena v roce 1899 a stojí dodnes v křemžském kostele. Její osud je velmi pohnutý, protože padlo i několik návrhů na její odstranění, neboť dle některých neměla socha velkou uměleckou hodnotu. Na návrh faráře Tomáše Pfausera, který pravil, že: „*Ženy mají k tomuto symbolu velkou důvěru*“, bylo rozhodnuto, že socha bude opravena a vrácena na původní místo.

Důležitou součástí kostela jsou bezesporu i věžní hodiny. Začátkem roku 1907 započala sbírka na nový hodinový stroj na věži kostela v Křemži. O této sbírce se vedly velké diskuze mezi farní radou a radou obce. Důvodem byl dekret Marie Terezie, ve kterém mělo být uvedeno, že hodinový stroj je vždy ve správě obce, jelikož hodiny mají sloužit nejen pro farníky, ale i pro pocestné. V této věci došlo nakonec k vzájemné dohodě mezi obcí a farností a na hodiny byla vypsána sbírka. Tato sbírka však nepokryla všechny náklady, proto zbytek nákladů byl hrazen z obecního rozpočtu, konkrétně školního fondu.

Do významných sakrálních staveb patří i kaple v Chlumu.¹⁰⁵ Roku 1908 byla rozšířena a částečně opravena. Na celé stavbě se podíleli hlavně farníci z Chlumu. Po úspěšně dokončené opravě proběhlo dne 8. listopadu 1908 její svěcení. Kaple byla u této příležitosti doplněna novými sochami svatých Floriána a Josefa.

V roce 1893, přesný datum ve farní kronice nenacházíme, je doplněn inventář kostela o novou sochu Panny Marie Lurdské zhotovenou sochařem Josefem Riefesserem ze Sct. Ullrichu v Tyrolsku, který je autorem i dalších soch na postranních oltářích. Tuto sochu zaplatili farníci ze svých darů a dopravu zajistila na své náklady farní rada.

¹⁰⁴ *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 52.

¹⁰⁵ *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 54.

2.6 Důležité stavby obce Křemže v letech 1885 – 1910

2.6.1 Stavba železnice do Křemže

O stavbě dráhy snili někteří občané obce mnoho let. Dobře věděli, že dráha pomůže obci v rozvoji a pomůže i lidem žijícím v Křemži ke snadnému spojení s Krumlovem i Budějovicemi. „*Jednání o stavbě dráhy budějovicko-železnické trvalo přes 15. roků. Kdykoliv zástupcové naši na říšské radě přednesli návrh na vystavení dráhy této, vyšli vždy s návrhem svým na prázno. Ve Vídni měli vždy jen porozumění pro stavby dráh v krajích německých, alpských a jiných, ale nikdy neměli peněz ani dobré vůle pro nové dráhy v naší odstrkované zemi České. Konečně po velkém úsilí se nám zdařilo, že našli jsme přímluvčí pro naši dráhu na místě povolaném a ku výstavbě její mělo dojíti. První projekt pro stavbu dráhy této v roce 1878 zhotovil schwarzenber. lesní inženýr Frič z Krumlova, který bera zřetel především ku potřebám panství knížecího navrhoval původně stanici **Adolfov**¹⁰⁶ a stanici Křemže - Mříč, neboť měla správa lesní v úmyslu upravovat nové silnice v Blánském lese tak, aby vesměs u stanice adolfovské vyústili. Mimo projekt Fričům byly později i jiné návrhy pro stavbu dráhy předloženy. Jeden vedl přes "Kravský kopec", kde u holubovského mlýna mělo být údolí překročeno. Jiný projekt vedl poblíž samé Křemže a pod hřbitovem dále na Roušín a Chvalšiny.*

V roce 1890 byla stavba dráhy konečně povolena.¹⁰⁷ Ježto byly všechny práce měřičské již dávno připraveny, byla v nejkratší době ustanovena pochůzní komise, při níž jednalo se o provedení stavby dle projektu prvního (Fričova). Všecky naše námítky a žádosti zatím účelem přednešené, aby stanice naše byla Křemži blíže posunuta, byly marny přes to, že i správa okresu i obchodní komora budějovická žádost naši značně podporovala. Od komise dostalo se nám odpovědi, že z ohledů technických i finančních nám vyhověno býti nemůže. Jednání další pak dosti rychle šlo vpřed. Za krátko následoval výkup pozemků a zadávání stavby samé ve

¹⁰⁶ Stanice Adolfov je dnešní stanice Holubov.

¹⁰⁷ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 116.

více dílech. Stavbu celé trati převzala firma Schön a Veselý z Prahy, která zadala jednotlivé partie následovně a kordantům: Trať od odbočky dráhy linecké až do Poříčí a kordantu Jakubu Plachovi ze Slavče, trať z Poříčí do Křemže Ondřeji Soukupovi z Křemže, trať z Křemže do Trísova J. Pavlíčkovi, další trať z Trísova do Plešovic J. Kosinovi a trať z Plešovic do Zlaté Koruny vlachovi Ficinelli. Ústřední stavební kancelář byla v panském domě v Adolfově. Dozor na stavbu dráhy v okolí zdejších měl vrchní inž. Karel Gürlich, jemuž přiděleni byli státní inženýr V. Vařečka a Klibert.

Prvním rokem dohotovena byla trať z Budějovic do Kájova. V druhém roce dostavěna byla až do Želnavy. Největším objektem na celé trati byl velký viadukt před samou stanicí Adolfovem. **Viadukt**¹⁰⁸ pozůstává ze železné konstrukce, položené na dvou postranních, kůželovitě obložených pilířích a jednom opěrném prostředním pilíři. Délka mostu je 100 m, výška 30 m.

Když konala se zkouška zatěžkávající, vypraveno sem bylo a zajelo na most asi 12 vagonů naložených cihlami. Zkouška dopadla k úplné spokojenosti. První ověněný vlak přibyl na stanici naší dne 10. listopadu 1891. Vezl sebou zástupce vlády, země a okresu zástupce ředitelstva státních drah, obchodní komory, politick. úřadu a okresního výboru a jiné zvané hosty. Zástupcové obcí a my všickní očekávající příjezd prvního vlaku ve stanici naší mohli jsme též přisednouti a jeti bezplatně ve vozech I. a II. třídy do Krumlova a podvečer zase zpět. Byl to den pro krajinu naší slavnostní a velepamátný.

Druhého dnena to započala všeobecná doprava osob i zboží. Hned na počátku dostalo se nám dost výhodného spojení tří vlaků v obou směrech. Docíleným spojením drahou přiblížili jsme se celému světu. Frekvence na dráze ukázala se býti hned na počátku dosti čilou, a když pak dráha tato v roce 1/12 1910 prodloužena byla k Červenému kříži a ještě dále do Haidmühle, byvši spojená s dráhou Volarskou na Prachatice a na Vimperk, nabyla ještě větší důležitosti a frekvence osobní i nákladní přibýlo.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Dle ústního vyprávění pracovali na stavbě viaduktu převážně italsí řemeslníci, mající zkušenosti ze staveb viaduktů v Alpách.

¹⁰⁹ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 109.- 110.

Pozornému čtenáři jistě neušlo použití originálního textu kroniky popisující tuto stavbu. K zamyšlení vede dnešního člověka i rychlost jakou byla železnice zhotovena s tehdejší technikou, což by dnes zřejmě žádná firma nedokázala ani při použití nejmodernější techniky.

2.6.2 Ostatní stavby obce

V roce 1891 byl opraven obecní dům čp. 21 v Křemži a to tak, že na stavbu byla dána nová střecha s taškovou krytinou a pořízeny nové stropy. Také byly položeny nové podlahy a vystavěny dva nové zděné štíty. Uvnitř stavby byly upraveny dvě menší klenuté místnosti, které mají sloužit za aresty.¹¹⁰ Tato stavba byla provedena ve vlastní režii obce. Tašky byly dovezeny až z Rábína za Netolicemi pro nejnižší cenu v okolí. Celá úprava stála 320 zl 49 tr a hrazena byla z nastřádaných peněz z pronajaté honitby.

V roce 1893 bylo provedeno vydláždění veřejné cesty vedoucí z náměstí směrem na obec Chlum a nacházející se v havarijním stavu.

V dubnu roku 1894 zažádal hospodářsko-lesnický spolek o možnost postavení váhy v Křemži. Dne 23. května roku 1894 vydalo obecní zastupitelstvo souhlas se stavbou velké mostní váhy na náměstí vedle domu č. p. 21. Ihned bylo započato se stavbou a ta byla dokončena koncem roku nákladem 458 zlatých.

Díky rozvoji obce Křemže a nutnosti stavět dle polohopisných plánů a také pro zvětšenou poptávku po pozemcích v okolí Křemže díky dráze, která již plně fungovala, rozhodla rada městyse objednat polohopisné plány obce. Dne 5. února 1895 byla objednávka předána inženýru Krauskopfovi z Velešína, který měl tyto plány zpracovat.

21. listopadu roku 1895 proběhlo společné jednání radních Křemže a Chlumu týkající se problémů s vodou, jejíž nedostatek obě obce již dlouhá léta sužoval.¹¹¹ Zde se rozhodli ke společnému postupu při přivedení pitné vody

¹¹⁰ Aresty rozuměj cely pro četnickou stanici v Křemži.

¹¹¹ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 28.

od samoty U Krátků, nacházející se za obcí Chlum a o podání společné žádosti ke knížecímu ředitelství za zhotovení projektu.

Dne 21. července roku 1896 udělil obecní výbor povolení k výkupu a rozdělení obecních pozemků v Chlumečku občanům starousedlíkům.

Problémy s vodou měl alespoň v části obce vyřešit nový vodovod, který byl budován v roce 1896. Ten si zřizoval rolník Bůžek ke svému statku a napojena byla i část obce. Práci na vodovodu svěřil Vladimíru Schmidtovi z Reinbachu v Horních Rakousích. Toho využila i obec Křemže, která objednala železné roury za 837 zlatých, které byly ještě téhož roku vyměněny na vodovodu z bendového temence.¹¹² Při kopání tohoto vodovodu ke statku rodiny Bůžků došlo k tragické události. Byl zasypan jeden ze zaměstnanců, pan Matěj Anderle, domkář v Chlumečku. Když se jej podařilo vyhrabat, přivolaný lékař mohl jen konstatovat smrt udušením.

Dne 9. ledna 1900 došlo k předběžnému jednání s majiteli pozemků, které obec potřebovala pro založení nové velké nádrže v lokalitě zvané V Blatcích. Tato nádrž byla důležitá pro zřízení zamýšleného vodovodu, protože v Křemži trval problém s nedostatkem vody v obci na náměstí.

Okresní hejtmanství povolilo dne 8. září roku 1901 vydláždění obou silničních stok od kašny k domu u Soukupů, Toto což bylo provedeno na podzim téhož roku.

29. srpna 1903 zakoupila obec Křemže z velkostatku Schwarzenberského rybníček č. kat. 281 zvaný U Kourusů. Rybník stál 453 korun 32 hal. a obnos byl hrazen z výnosu pivní dávky.

2.6.3 Stavba obecního vodovodu

5. března roku 1902 obdržel měštys od okresního hejtmanství povolení ke stavbě vodní nádrže V Blatcích a ke stavbě nového vodovodu.¹¹³ Na základě

¹¹² Podle ústního podání starousedlíků pojem bendův temenec byl používán pro otevřený kamenný vodojem, ve kterém byla zachycována voda, která byla přiváděna do dvou kašen na náměstí v Křemži.

¹¹³ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuváděno, s. 131.

tohoto povolení byla požádána knížecí technická kancelář o zhotovení projektu na vodovod z nádrže Blatec. Kancelář pro velkou vytiženost zakázku odmítla a doporučila kancelář inženýra Koudelky v Budějovicích, která projekt i rozpočet celé akce vyhotovila. V projektu byla navržena úprava otevřené stoky pod budějovickou silnicí zatrubněním. Zde zachycená voda vycházející z drenáží pole povede v kameninových rourách k nové nádrži. Vlastní návrh vodovodu do Křemže zhotovil ing. J. Pešek z Prahy. Oba navržené projekty byly přijaty a byla vypsána soutěž na provedení prací. V roce 1903 pokračovaly práce na budování vodovodu. Pracovalo se na něm v průběhu celého roku. Kolem celého náměstí byly vykopány hluboké stoky a do nich později ukládány roury. V tomto roce byl vodovod zaveden i do křemžské fary.¹¹⁴

Kolaudace nového vodovodu proběhla, dle protokolu nalezeném v archivu obce Křemže, dne 27. července roku 1904. V tomto dokumentu se mimo jiné praví: *„Pozastaveno bylo jedině nedostatečné vydláždění hráze, to bylo ale v nejkratší době opraveno. Vcelku provedeny byly všechny práce k uspokojení.“*

2.6.4 Stavba obecního osvětlení a zavedení elektrického proudu

Na obce v uváděných letech bylo nakládáno mnoho povinností ze strany nadřízeného okresního úřadu, který byl prodlouženou rukou Rakousko – Uherska. Mezi jinými předpisy připadla na městys i povinnost veřejného osvětlení ulic. Při zasedání místního zastupitelstva dne 24. května byl tedy poprvé projednáván návrh na veřejné osvětlení obce. Starosta Jan Stožický zde podal zprávu o jednání s pražskou firmou Casl z Vinohrad, která toto osvětlení provozovala po celých Čechách a jako médium používala plyn acetylen. O jiném zdroji se mnoho neuvažovalo. Přicházel v úvahu jen elektrický proud, který však byl v této době málo rozšířen. Přesto osvícená rada městysu tuto možnost nezavrhl a pověřila starostu jejím prověřením.

¹¹⁴ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 51.

Starosta Jan Stožický a radní Josef Čížek byli radou obecního zastupitelstva pověřeni, aby zjistili jaké osvětlení se kde používá a jaké jsou s ním zkušenosti.¹¹⁵ Z tohoto důvodu starosta Stožický a radní Čížek navštívili město Písek, kde již měli zavedeno osvětlení elektrickým proudem.

V té době dolehla na malé mlýny těžká krize, protože jim konkuroval dovoz levné mouky z Kanady a také z Uherska. Kromě toho se stavěly modernější konkurenční velkomlýny a také družstevní mlýny. Některé malé mlýny tak přecházely na jiné výroby, např. pily, soustružny dřeva, výrobu dřevité vlny, nebo se soustředily na zemědělskou produkci a pod. Proto i Josef Čížek využil okolnosti, že křemžský mlýn přiléhá těsně k obci a rozhodl se doplnit mlýn instalací malé vodní elektrárny. Jak vyplývá z dokumentů uložených dodnes v tomto mlýně, o vybudování turbíny mlynářem Josefem Čížkem bylo rozhodnuto bez ohledu na to, jak dopadne rozhodnutí obce v roce 1906.

Dne 21. února 1906 dochází k zásadnímu rozhodnutí stran osvětlení obce. Jednomyslně bylo hlasováno pro osvětlení elektrické a tohoto dne byla uzavřena smlouva o odběru elektrického proudu dodávaného ze mlýna pana Josefa Čížka. Také zde bylo rozhodnuto o zadání projektu firmě Křížík z Prahy. Tento projekt byl vypracován samotným inženýrem Křížíkem a byl doručen 26. března 1906 do Křemže.¹¹⁶ Tohoto dne byla také uzavřena smlouva o provedení vlastní elektrifikace firmou Křížík. Bylo nutno také stanovit odběry jednotlivých odběratelů elektrického proudu dle jejich potřeby, k čemuž došlo dne 23. dubna 1906. Vlastní práce na elektrifikaci obce započaly hned po podpisu smlouvy a zakončeny byly 1. srpna 1906. Rozpočet na elektrické osvětlení obce činil 4.360 korun. Slavnostní zahájení popisuje kniha 100 let elektřiny pro veřejné osvětlení a domácnosti v Křemži.

„Zahájení provozu připadlo na 1. srpen 1906. Tento den přijel do Křemže i známý vynálezce a podnikatel ing. František Křížík a večer slavnostně zahájil provoz elektrárny a rozsvítil veřejné elektrické osvětlení. Při této příležitosti jeden

¹¹⁵ Srov. LEDENICKÁ, M., ČÍŽEK, B. *100 let elektřiny pro veřejné osvětlení a domácnosti v Křemži*. Křemže: FIDES POPULI, 2006. ISBN neuvedeno, s. 22.

¹¹⁶ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 31.

z Křižíkových montérů rozsvítil na střeše školy na náměstí silnou obloukovou lampu, jejíž oslnivé světlo uvedlo v úžas lidi z širokého okolí. C.k. okresní hejtmánství v Českém Krumlově na základě žádosti Purkmistrovského úřadu v Křemži ze dne 14. září 1906 a výsledku komisionálního šetření dne 1. prosince 1906 schválilo „zařízení ku elektrickému osvětlování městyse Křemže a ku elektrickému pohonu motorů.“¹¹⁷

Důležitou zprávou pro městyse Křemže stran výroby elektrického proudu bylo vydání tzv. vodního práva. V tomto dokumentu se uvádí: „Dne 10. října 1907 provedeno bylo u mlýnu čís. 30 v Křemži komisionální jednání za účelem zasazení cejchu u mlýnu tohoto a zjištění všech vodních práv, jež zanésti sluší do vodní knihy. Dále je přiložen náskres a popis jezu a **vantrok**¹¹⁸ včetně výškového nastavení.“¹¹⁹

Tento dokument opět nalezneme v křemžském mlýně v originále, včetně výučního listu mlynáře Josefa Čížka u firmy Křižík, který byl nutný k provozování obecní elektrické sítě.

Události kolem elektřiny v Křemži byly završeny dne 24. ledna 1908, kdy udělilo C.k. místodržitelství v Praze Josefu Čížkovi „koncesi ku živnostenskému provozování výroby elektřiny za účelem osvětlování, převodu síly a jiného živnostenského upotřebení se stanoviskem v Křemži proti přesnému dodržování předpisů“, která byla oznámena C.k. okresním hejtmánstvím v Č. Krumlově dopisem ze dne 21. května 1908.

2.7 Průniky života obce a farnosti v letech 1885 – 1910

Do této kapitoly si dovolím uvést jak slavnostní okamžiky obce, farnosti a některých spolků, tak i smutné události, které se zde udály ve výše uvedených letech. Tyto události pevněji spojovaly okolní obce farnosti s Křemží.

¹¹⁷ LEDENICKÁ, M., ČÍŽEK, B. *100 let elektřiny pro veřejné osvětlení a domácnosti v Křemži*. Křemže: FIDES POPULI, 2006. ISBN neuvедeno, 24.

¹¹⁸ Slovo **vantroky** označuje přívod vody na vodní kolo mlýna, nebo přívod vody do elektrárny, jak uvádí majitel mlýna v Holubově.

¹¹⁹ LEDENICKÁ, M., ČÍŽEK, B. *100 let elektřiny pro veřejné osvětlení a domácnosti v Křemži*. Křemže: FIDES POPULI, 2006. ISBN neuvедeno, s. 24.

V soukromé kronice Vojtěcha Schneidera, která je uložena u dědiců této rodiny v Praze, nalézáme zmínku o uskutečnění národopisné výstavy, která se konala ve dvou třídách měšťanské školy o prázdninách roku 1892. Tuto výstavku pořádal bohoslovec p. Petr Valenta spolu s tehdejším učitelem Vladimírem Vondráškem za pomoci studentů gymnázia a reálky.

Křemžská fara zapůjčila na výstavu dvě **železné krávy**.¹²⁰ Jak se také uvádí v tomto dokumentu, byly další předměty sebrány ze širokého okolí. Byly zde vystaveny kroje a starobylé obleky, nástroje a nářadí, různé obrázky z dob minulých, starodávné zbraně a nádobí. Také zde byla vystavena sbírka biblí a ručně vázaných knih.¹²¹ Výstava byla po dobu celých prázdnin hojně navštěvována a mnohé předměty z ní byly vybrány na národopisnou výstavu v Praze, která se konala roku 1895.

Roku 1892 se dobrovolný hasičský sbor rozhodl pořídit si nový hasičský prapor. Financování praporu mělo být částečně hrazeno z divadelního představení Šest hasičů, které nacvičili mladí lidé z Křemže pod vedením Jana Stožického. Veliký úspěch představení zapříčinil vznik spolku s původním názvem Ochotnicko divadelní a pěvecký spolek Smil v Křemži. Sepsání stanov se chopil Jan Stožický a Jan Valenta. 25. března roku 1893 se konala valná hromada divadelního spolku Smil. Na této valné hromadě byl předsedou spolku zvolen pan Jan Stožický a jednatelem pan František Linha. Spolek měl v této době 38 členů. Také bylo rozhodnuto, že spolek si pořídí ze sbírek a vlastních prostředků rozebíratelné jeviště.

Jasnou známkou společně prožívaných událostí byla slavnost svěcení hasičského praporu. O důležitosti slavnosti svědčí i fakt, že zmínku o ní uvádějí obě kroniky, farní i obecní. „*Dobrovolný hasičský sbor v Křemži pojal úmysl*

¹²⁰ Podle kroniky rodu Svobodů pojem **železné krávy** vznikl tak, že v letech 1740 až 1800 byla velice neúrodná léta po celých Čechách. *Hospodáři stíženi robotou nemohouc na usedlostech svých obstatí, ze živností utíkali zanechávajíce je prázdné. Majitelové zemanských statků, k nimž selské usedlosti patřily, aby jim robotních sil neubylo, dosazovali sem nuceně kdekoho, o němž věděli, že nějaké peníze má, na usedlost opuštěnou. Novému hospodáři dali do hospodářství nějaký dobytek, zejména krávy, z níž ale musel nový hospodář svému pánu jistý plat odváděti. Na důkaz a pro trvalou paměť takového zatížení usedlosti dány byly do hospodářství toho symboly malé železné kravičky ^-^ podle počtu půjčených krav.*

¹²¹ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 68.

poříditi si důstojný prapor sborový, jehož by při slavnostních výstupech používatí mohl. Dobrovolnými příspěvky a všelijakými dary shledány byly potřebné peníze, tak že prapor krásný mohl být objednán. Týž zhotoven byl v **klášteře na rudolfovské třídě**¹²² v Č. Budějovicích za 460 zl. a slavnost, svěcení praporu ustanovena byla na 30. června 1895. Úkol kmotry při svěcení praporu ochotně převzala pí Emilie Poráková, choť továrníka p. Arnošta Poráka z Lučovic, darovavši velice krásnou stuhu k praporu v ceně 380 zl.¹²³ Slavnost svěcení praporu odbyvána za krásného počasí. Súčastnili se jí mimo světitele p. faráře Tom. Pfausera za asistence p. faráře Jak. Kocábka z Brloha, p. Arnošt Porák, pí kmotra Emilie Poráková, okresní hejtman p. Federsele, asi 250 družiček, všechny domácí a mnoho cizích spolků a přibližně obyvatelstvo z celé farnosti. Při zatloukání hřebů pronášeny případná, vlastenecká hesla. Po odbytem aktu svěcení odbýván společný objed v hostinci p. J. Hajera, a odpoledne zahradní koncert. Průběh této vzácné slavnosti byl velice důstojný a zdvořilý.¹²⁴

Chodu obce a farnosti se týkaly nejenom dobré zprávy, ale i ty špatné, které prověřily soudržnost všech občanů. Takovou událostí byl i požár, který vypukl v Křemži roku 1898.¹²⁵ Podrobný popis jsem našel v jedné ze soukromých rodinných kronik. Pisateli Tomáši Janešovi ze Křemže bylo v době požáru 7 let a celou událost popisuje v rodové kronice takto: „Na svátek Hromnic, dne 2. února roku 1898, nastal při ranní mši svatě v kostele rozruch. Přišla zpráva, že v Loučeji hoří. Pan farář Tomáš Pfauser vyzval věřící ke klidu a požádal občany z Loučeje, aby se odebrali domů a pomáhali hasit. To byl teprve počátek tohoto neklidného dne. Odpoledne téhož dne, a byl to den krásný, slunečný, jsme hráli před Řezníčků rážiky (kuličky). Když začali zvonit v kostele na odpolední požehnání, všiml si jeden z nás, že vedle fary, na statku, „u Filípků“ vychází ze střechy, mezi taškami dým. Rozběhli jsme

¹²² Krátkou zmínku o místě zhotovení praporu použiji z vyprávění od p. Sarauera dnešního kronikáře Křemže. Na Rudolfovské třídě se nacházel klášter Kongregace sester Nejsvětější svátosti. Zde se v roce 1895 nacházela dílna, která zhotovovala nejen vyšivané věci, ale i restaurování starých výšivek. Byla zde i církevní škola, o kterou se místní sestry staraly.

¹²³ Farní kronika církve římskokatolické v Křemži. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvvedeno, s. 41.

¹²⁴ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvvedeno, s. 117 – 118.

¹²⁵ Srov. BÁRTA, J. *Písemné záznamy z dějin Křemežska*. Křemže, 1932. ISBN neuvvedeno, s. 13.

se do statku a ve světnici jsme hospodáři Janu Bendovi řekli, že asi u nich hoří. Hospodář otevřel dveře na půdu a odtud vyrazil čpavý dým a vzápětí vyšlehly plameny. Ve výměnkářské světnici bydlel hasičský trubač, krejčí Jan Benda, otec pozdějšího křemežského obuvníka Františka Bendy, ten vyběhl na náměstí a troubil na poplach. Za chvíli začali „šturmovat“ i na kostelní zvony. V obci ještě žili pamětníci požáru z roku 1840 a tak mezi občany se projevil obavy a strach. Asi za půl hodiny zasáhly dva požární sbory, z Křemže a z Chlumu, další hasiči přijeli později. Zakrátko byla v plamenech celá usedlost. Oheň se z obytného stavení přenesl na stáje, kůlnu i stodolu, pomohl tomu foukající vítr. Jen taktak se podařilo vyvést část dobytka ze stáje a chytit zdivočelého psa. Oheň se přenesl na sousední domy čp. 38. a 39. Největší nebezpečí rozšíření ohně hrozilo sousední faře a hlavně statku čp. 2 „u Jiříků“, kde byly dosud všechny střechy pokryté došky. Na střechy u Jiříků si lidé přistavěli žebříky, muži a ženy vytvořili řetěz a vodou z podávaných nádob polévali došky. Další lidé hlídali otevřené otvory do seníků a stodol na faře i u Jiříků, aby nechytila uskladněná sláma a seno. Také u Kselů přes den a celou noc hlídali a polévali věci, které by mohly od hořících oharků chytnout. Začínal hořet i suchý hnůj na hnojištích, ten lidé polévali močůvkou, protože vody byl nedostatek. Deset hasičských sborů pracovalo celou noc. Vodu brali ze studní, z horní kašny nad kostelem i z dolní nad školou. Brali vodu i z tymence nad Křemží a z rybníku Imatru. Některé sbory hasit nemohly, protože půjčily hadice sousedům. Té noci lidské ruce u stříkaček zažily velmi tvrdou „robotu“. Požár v noci byl strašidelný a přinášel obraz hrůzy a strachu. Farní matriky byly odneseny do sakristie, nábytek od Filípků, z fary a od Jiříků byl nanesen ke Štikům, Kselům a do kostela. Na kostelní věži byly hlídky, protože vítr zanášel oharky i na střechy kostela. U Filípků uhořela prasata, slepice a 2 kusy hovězího dobytka. Domy čp. 27, 38 a 39 vyhořely do základů. Vznik ohně byl vykládán dvěma způsoby. Založil ho prý tulák, který u Filípků dostal malou almužnu, a tak se pomstil. Nebo vznikl od narušeného zdiva komínu, což je pravděpodobnější. Stopy po požáru zůstaly na polích a cestách

k Chlumečskému vrchu a k Vackovskému mlýnu po celý rok, protože tam vyvážel hospodář od Filípků run z požářiště."¹²⁶

Podle nezaznamenaných informací k této události uvádí kronikář pan Sarauer z doslechu, že veškeré cennosti i osobní věci z fary, včetně matričních knih i nábytku, byly odneseny a umístěny po celé obci podle toho, jak byl nábytek postupně odnášen. Matriční knihy odnesl farář Tomáš Pfauser do sakristie kostela.¹²⁷

Rok 1900 inspiroval farní i obecní radu k setkání rodáků z Křemže. Významně se na tomto setkání podílel pan Josef Hucko, křemžský rodák, tehdejším pobytem v Praze. Setkání se zúčastnilo asi 30 rodáků ze všech koutů Čech. Farní kronika uvádí jako vážené hosty pana faráře Marka a Dr. Václava Cábu, pozdějšího probošta v Jindřichově Hradci.

Dokladem podnikavosti a vzájemné pomoci farníků je založení první záložny v Křemži. Tato událost je popisována ve více dokumentech, jak obecních, soukromých, tak i farních. Protože stanoviska k založení záložny se značně lišila, jsou vesměs tendenčně psané i zprávy týkající se této události. Záložna vstoupila do života 1. ledna roku 1900. Nejobjektivnější je podle mého úsudku ta, kterou podal farní kronikář. I ten se ale ožehavému problému taktně vyhnul jednou větou, která je tučně vyznačena v textu.,, *V době zřizování různých svépomocných družstevních podniků vznikla i zdejší Reifeisenova záložna pod firmou „Spořitelni a záložni spolek pro farní osadu křemežskou, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným*".¹²⁸ *V roce 1900 vstoupila po dlouhých přípravách v život v Křemži tzv. Reifajsenka.*¹²⁹ *Ustanovující schůze byla 8. října 1899 v hostinci u Soukupů za přítomnosti prvních 28 členů. Bylo by se jich dostavilo víc, ale bylo proti této záložně vášnivě brojeno. Zvoleno bylo představenstvo a dozorčí rada a bylo zažádáno o schválení. Starostou byl zvolen výpomocný kaplan a P. Jan Rytíř, jeho náměstkem František Valenta, purkmistr*

¹²⁶ JANEŠ, T. *Kronika rodiny Janšů*. Křemže 1934. ISBN neuvédno, s. 20.

¹²⁷ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvédno, s. 34.

¹²⁸ *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvédno, s. 50.

¹²⁹ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvédno, s. 87.

v Křemži, který prozatím svou místnost záložně ve svém domě propůjčil. Přisedící byli zvoleni: Jan Houška z Chlumu, Jan Valenta z Krásetína a František Velíšek ze Mřičí 2. Pokladníkem byl zvolen Matěj Řídel, učitel v Holubově. Do rady byli zvoleni: Josef Čížek, knížecí správce dvora v Chlumečku, Josef Čížek, mlynář v Křemži, Matěj Frojda, rolník v Krásetíně, František Jindra, řídicí učitel v Holubově, Jakub František Kocábek, farář a Jan Trapl, rolník ze Stupné. Na konci roku 1900 měla záložna 95 členů a jmění 26.254 Korun.¹³⁰

Další událost roku 1901 uvádím hlavně proto, aby se osvětlila výjimečnost Křemže v osídlení obce Němci v popisované době. Jak jsem již výše uváděl, farnost křemžskou obývali jen Češi, vyjma tří Němců. Že to byla skutečnost výjimečná a jinde na okrese Krumlov nevídaná, dokazuje i další zpráva. „Dne 8. září se uskutečnila první národní slavnost pod "protektorátem" obce Křemže. Čistý výnos byl určen pro výstavbu české školy „v ohroženém území okresu krumlovského" ve Věžovaté Pláni. Slavnost tato odbyvána na Filipově zahradě za velmi pěkného počasí. Členové Pošumav. Jednoty a všechny ostatní spolky seřadily se před budovou školní, odkud pak celý průvod s hudbou odebral se na místo slavnosti. Z Krumlova i z Budějovic dostavilo se hojně účastníků. Studující předvedli více zdařilých výstupů a atrakcí. Mládež hověla tanci a tak trvala pěkná, nenucená zábava až do pozdního večera. Výtěžek byl uspokojivý.“¹³¹

V roce 1906 nacházíme první zmínku o včelařském spolku, který byl v tomto roce založen. Prvním předsedou spolku byl zvolen Antonín Aulický, hospodářský správce statku v Chlumečku. Spolek byl pro obec významný svým počtem zakládajících členů, který činil rovných 100.

Spolky se v této době stávaly nedílnou součástí jednotlivých obcí. I díky nim se lidé farnosti scházeli i mimo návštěv kostela. Také oslava 25letého trvání dobrovolného hasičského sboru v Křemži, která proběhla 6. října roku 1907, byla takovouto událostí. Při této příležitosti došlo i k předvedení hasičského žebříku, který byl nově zakoupen. Záznamy mimo jiné uvádějí i jmenný seznam

¹³⁰ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 126.

¹³¹ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 129.

vyznamenaných členů, kterých bylo celkem 24. Tyto oceněné vyznamenal medailí okresní hejtman R. Vidimský.

Dne 24. března roku 1909 zemřel P. Jakub František Kocábek ve stáří 70 let.¹³² Byl stížen těžkým záchvatem mrtvice. Tento kněz, který sloužil i v Křemži, zastával v poslední době funkce v krumlovském vikariátu. Tento zbožný člověk podnikl za svůj život pětkrát pouť do Říma, byl poutníkem lurdským a jeruzalémským. Ve svých 67 letech podnikl poslední pouť do Palestiny. Své nevysoké jmění odkázal chudým farnosti, kde byl farářem. Podle své poslední vůle odkázal arcikněz P.J.F. Kocábek celou svou velkou a cennou bibliotéku farnímu duchovenstvu v Křemži. Knihovna čítá 493 knih a jsou mezi nimi velmi cenná díla, jako např. úplný Ottův naučný slovník čítající 27 knih, 7 svazků Palackého Dějin národu českého v Čechách i v Moravě a další. V kronice je uveden přesný seznam knih a věcí odkázaných křemžské farnosti. Pohřbu kněze se zúčastnilo v křemžském kostele na tři sta lidí z místní, ale i z brložské farnosti.

2.8 Zajímavosti let 1885 – 1910

23. května 1889 došlo na obecní radu vyrozumění od Okresního výboru v Krumlově, ve kterém se zřizují zdravotní obvody a ustanovení obvodních lékařů. V Křemži byl zřízen zdravotní obvod, do kterého patřily i přilehlé obce. Podrobnosti nalezneme v původní tabulce pořízené v roce 1890.

Čísl. pořad.	Obec	Počet obyvatel	Rozloha v jitrech	Daň		Vzdálenost v mil.
				zl	tr	
1.	Křemže	767	931, 93	1.717	28	-
2.	Chlum	957	2.887,1492	2.665	23 1/2	1/8
3.	Holubov	882	2.789, 12	2.097	98 1/2	2/8
4.	Mříčí	563	2.559,634	1.907	50	2/8
5.	Rojšín	850	1.993,877	2.180	50	6/8
6.	Brloh	1.291	2.718,00	2.755	73	1
Úhrnem		5.310	13.878,1508	13.324	23	-

¹³² Farní kronika církve římskokatolické v Křemži. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 55.

V roce 1890 byl vypsán konkurz na obsazení místa obvodního lékaře v Křemži.¹³³ Konkurz vypsala Okresní výbor Krumlov a ten vybral za lékaře v křemžském obvodu MUDr. Mat. Petra, který zde nastoupil 1. listopadu 1892 a ubytoval se v domě Františka Lekeše číslo popisné 14.

„Na konci roku 1889 a na začátku r. 1890 panovala ve městech na celém venkově, tedy také na osadě křemežské chřipka. Kdo jí byl ztížen, měl velkou rýmu a bolení hlavy. Zůstal-li ale hned v teplém pokoji a bral pro pocení, brzy se vystonal. Když se ale nemoc zanedbala, vyvinulo se z ní nejčastěji zapálení plic, které obyčejně za následek smrt mělo. Nemoc ta povstala původně v Asii, přešla pak do Ruska a odtud se rozšířila po celé Evropě. Ve velkých městech jako ve Vídni a Praze nebylo snad rodiny, aby v ní nebyl nikdo tou nemocí ztížen. Proto zavládla toho času ve všech rodinách zmalátnělost a sklíčenost. Školy jak obecné tak i střední byly skoro měsíc zavřeny. V Křemži za příčinou chřipky mezi učiteli a žáky se nevyučovalo od 12. do 26. ledna 1890. Ve velkých závodech byl skoro každý třetí tou epidemií ztížen. Také mnohé závody byly zcela zavřeny. Nemoc ta začala v Evropě zuřit v druhé polovici prosince 1889 a trvala do konce ledna 1890.“¹³⁴

Všeobecné sčítání lidu proběhlo roku 1890. Z výsledku se dozvídáme, že obec Křemže měla v tomto roce 115 domů oproti 104 ze sčítání roku 1880. Počet obyvatel je uveden číslem 767, což potvrzuje i výše uvedená tabulka zdravotních obvodů.

Velká voda v Čechách. Od 2. do 5. září roku 1890 přelo mnoho ve dne i v noci, že po celých Čechách byla tak velká povodeň, která nikdy před tím nebyla.¹³⁵ Tato povodeň pobořila v Praze Karlův most a způsobila po celé vlasti škody za 100 mil. zl. Škoda majetku knížete Schwarzenberga činila 800 tis. zl.

Dne 20. března 1893 vyhlašuje okresní výbor v Krumlově zemský zákon o vysazování stromů podél veřejných cest.

¹³³ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 110.

¹³⁴ Srov. NEJEDLÝ, F. *Chřipka – epidemie zimního počasí. Křemežsko, 1998*, roč. 8, č. 3, s. 4.

¹³⁵ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 34.

„V roce 1893 ustanoven byl Šimon Kříž, obuvník obecním strážníkem a spolu ponocným. Pro veřejné vyhlásování pořízen byl buben za 11 zl. Všeliké publikace, které dosud ohlašovány byly z kazatelny, mají se výhradně jen strážníkem oznamovati.“¹³⁶

Uvádím také originál povolení, které je uloženo v archivu městyse Křemže k prodeji pekařského zboží v originálním znění. *„5. prosince 1893 uděleno bylo chlumskému pekaři Mat. Hajerovi povolení, by mohl v neděli a ve svátku kostela v Křemži prodávati pečivo. Za povolení to musel platiti ročně 8 zl. do obecních příjmů v Křemži.“¹³⁷*

Zastupitelstvo se roku 1894 na svém zasedání rozhodlo vybírat dávku z lihových nápojů, která činila 1 krejcar z 1 litru lihových nápojů - piva, vína, moštu a lihovin. Toto rozhodnutí bylo kritizováno zejména majiteli restaurací v Křemži.

„Ve dnech 2. 3. a 4 srpna 1894 odbyvána byla zde první vojenská střelba do terčí, postavených na chlumských pastvištích, pod samým lesem proti Kleti. Vojsko i důstojníci ubytování byli po domech a hostincích. Menáž pro vojsko vařila se na náměstí poblíže kašny. Po každé střelbě odbyvala se komise na vyšetření škod střelbou¹³⁸ způsobených, což dost často vyvolalo hádky a nepříjemnosti pro starostu, který pokaždé šetření účastniti se musel.“¹³⁹

Průtrž mračen 22. červnu roku 1895. Tohoto dne byla nad Křemží velká průtrž mračen, která způsobila mnoho škod na polích a lukách. Pole a louky byly na mnoha místech zaneseny štěrkem, a tudíž zničeny. Farní kronika uvádí i škody vzniklé na hřbitově ve Křemži, kde se sesunula část valu na jižní straně.

V roce 1897 bylo veliké mokro z častých dešťů. Velmi poznamenáno bylo veškeré osení na polích. Z tohoto důvodu byl povolen částečný odpis z pozemkové daně.

¹³⁶ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN nevedeno, s. 115.

¹³⁷ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN nevedeno, s. 116.

¹³⁸ Podle různých kronik a jiných písemných i ústních zdrojů se uváděné střelby v Křemži konaly asi třikrát v každém roce. Poslední proběhly 30. listopadu v roce 1899.

¹³⁹ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN nevedeno, s. 117.

Také se v tomto roce v kostele v Křemži konala první májová pobožnost. Po sezvánění na 18. hodinu četl kněz z kazatelny z modlitební knížky to,co na ten den připadalo, pak se u oltáře P. Marie loretské litanie a před oltářem dávala požehnání.

V březnu roku 1899 byl dle farní kroniky obnoven nátěr lavic v křemžském kostele. Barva byla dána jako dar farnosti a práce provedli sami farníci.

Roku 1899 byl založen v Křemži nový rybník, který zřídil na své louce zvané Pod Jimatrem rolník František Šimeček z domu č. p. 17.

16. dubna podává městys k připomínkování občanů vyhlášku o konání dobytčích trhů v Křemži.

V srpnu roku 1900 byla požádána knížecí schwarzenberská inženýrská kancelář v Krumlově o změření průtoku vody v Chlumském potoce, který na území zvaném U Dolního Moučky v obdobích sucha téměř vyschl.

Pro sčítání lidu, které mělo v roce 1900 proběhnout, byl ustanoven sčítacím komisařem pro politickou obec Křemži pan Vojtěch Schneider. Jak bylo sčítáním zjištěno, měl městys Křemže v roce 1900 obyvatel 941 a domů 119.

Jak mohla být Křemže slavná. V roce 1900 proběhlo jednání o zřízení nových okresních soudů v Čechách. Mimo jiné bylo ve vládním návrhu také zřízení okresního soudu v Křemži, nebo ve Velešíně, popřípadě ve Zlaté Koruně. K získání patřičných informací byla vyslána tříčlenná komise, která měla navštívit prezidenta Krajského soudu v Budějovicích. I přes velké intervence starosty, radních a dalších slavných rodáků se nikdy nepovedlo myšlenku okresního soudu v Křemži prosadit.

Na jaře roku 1901 se nejspíš následkem velkého mokra objevil na prostorech pšenice zvláštní kaz. Uvádí se, že v důsledku tohoto kazu a sněti u obilí byl obcí povolen i částečný odpis daně.

Aby roku 1901 pohrom pro sedláky nebylo dost, objevil se na podzim nad Křemží silný vítr, který způsobil velké polomy ve zdejších lesích, ale i škody na budovách. *„V tomto roce na podzim byl veliký polom v lesích. Hrozný vítr, který po dva dni ve dne i v noci burácel, nadělal mnoho škody v lesích,*

na střechách, ano na hřbitově kolik těžkých pomníků zpoválel a křížů železných zpřerážel".¹⁴⁰

Zákonem vydaným dne 18. ledna 1902 č. z. 21 bylo nařízeno sčítání živnostenských a rolnických podniků ve všech obcích. Toto sčítání provedli ustanovení komisaři a revizoři. Pro obce Křemži byl jmenován sčítacím komisařem Leopold Hotovec, řídicí učitel. Revizorem pro obce Křemži, Chlum, Rojšín, Mřičí, Brloh a Novou Ves byl jmenován Vojtěch Schneider. V obcích Křemži a Mřičí bylo spočteno 148 živnostenských podniků a 160 rolnických podniků.

3. července byla zřízena v Křemži meteorologická stanice, kde byl pozorovatelem určen učitel Vladimír Vondrášek.

V lednu 1908 bylo rozhodnuto o ročním pronájmu pole č. p. 31 od Františka Jakubce č. p. 15. Tento roční pronájem umožnil konání dobytčích trhů v Křemži a byl sjednán na 40 korun. Zároveň bylo dohodnuto, že tento nájem může trvat i v dalších letech dle potřeby obce.

Z téhož roku, konkrétně z 26. dubna, pochází vyhláška okresního hejtmanství o takzvaném stropovém zákoně. Tento zákon stanovuje předepsanou výšku stropu na všechny hostinské místnosti, v nichž se konaly taneční zábavy. Jak nacházíme v archivu okresního úřadu, byl tento zákon značně kritizován ze strany provozovatelů hostinců po celém krumlovském okrese.

Jedna bulvární. „11. září 1909 utopil se v potoce křemežském v záhybu potoka u „Beranů“ bývalý knížecí cihlář Martin Domin z Křemže. Byl to můj bývalý spolužák, dobrý dělník, ale vášnivý alkoholik.“¹⁴¹ I takto vypadají zprávy v obecní kronice.

V obecních listinách nacházíme u roku 1910 zmínku o zakoupení nového dvoudílného hasičského žebříku, který byl vyroben firmou Frolík z Budějovic.¹⁴² Na obci je uložen originál kupní smlouvy, který je podepsán starostou městyse a tehdejším velitelem hasičů panem Vojtěchem Stankem. Zmíněný žebřík

¹⁴⁰ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvédno, s. 148.

¹⁴¹ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvédno, s. 146.

¹⁴² Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvédno, s. 107.

byl slavnostně předán sboru křemžských hasičů na slavnosti, kde byl požehán knězem.

Rok 1910 přinesl jednání obce o dotaci na zařízení místního poštovního úřadu a rozšíření služeb o službu telegrafní. Telegrafní síť měla vést ze železniční stanice Křemže-Mříčí do Křemže. Rozhodnutím rady městyse byl schválen obnos 1.500 korun jako podpora této služby.

9. května roku 1910 vydala obec tržní vyhlášku, která nařizovala, že mimo období pouti, neděle a určených svátků nesmí být jako tržiště používána plocha přilehlá kostelu v Křemži. Pro zmiňované trhovce byla určena plocha u obecního domu poblíž mostní váhy. Toto rozhodnutí bylo reakcí na četné stížnosti farníků a farní rady.

3 Předválečné události let 1911 – 1914

3.1 Předválečné události let 1911 - 1914 obecně

Předválečná léta jsou v dostupných kronikách a jiných materiálech popisována jen velmi málo. U obce byly starší události do kroniky zapisovány až v roce 1923, kdy vznikla obcím povinnost zapisovat do obecních kronik. Zde se tedy domnívám, že tato léta vytlačila z mysli kronikáře událost první světové války.

I farní kronika je poměrně skoupá na události uvedených let. Ani obecní archiv neskýtá k těmto letům mnoho podrobností. Spíše se situace jeví tak, že tato léta v obci jako taková byla léta jakési stagnace a letargie. Farnost, která uskutečnila v předchozích letech mnoho nových staveb, byla finančně značně vyčerpána a její činnost se upírala na spíše běžný farní život v liturgickém roce a opravu drobnějších sakrálních památek. V uváděných letech jsou jednotlivé články psány více vlastenecky a rodinné kroniky se k veřejnému dění téměř nevyjadřují.

3.2 Předválečné události let 1911 - 1914 ve farnosti Křemže

Po úmrtí Jakuba Františka Kocábka se o chod farnosti starali převážně kaplan Jakub Jílek a katecheta Jan Prieher. Farnost této doby žila normálním životem, počet katolíků korespondoval s předchozími roky a nedocházelo zde k zásadním názorovým střetům. Farní kronika popisující události těchto let se zabývá problémem výměny nevhodných laciných barvotiskových obrazů, které byly umístěny na čtyřech pilířích kostela. O výměně obrazů nacházíme zmínku již v předchozích letech, kdy bylo farní radou uvažováno o finanční sbírce na sochy, které měly výše uvedené obrazy nahradit.

Tato sbírka však z různých důvodů nebyla uskutečněna a tak byli osloveni někteří křemžští rodáci o dar pro křemžský kostel. Oslovena byla také umělecká dílna bratří Bušků v Sychrově v Čechách, která měla sochy dodat. Tyto čtyři polychromované sochy, které znázorňovaly svatého Josefa s Ježíškem, sv. Antonína Peruánského, sv. Františka z Assisi a sv. Kateřinu Alexandrijskou, stály celkem 890 korun. Farnosti je darovali tito farníci: obchodník Jan Bednář z Křemže, Jan Prieher, katecheta ve výslužbě ze Stupné, Vojtěch Cipín, kněz žijící ve Spojených státech, rozený v Chlumu. Sochy byly vysvěceny roku 1912 a jsou v křemžském kostele umístěny dodnes.

Další popisované události se zabývají běžnými starostmi o chod celé farnosti, jako drobné opravy sakrálních staveb, vymalování kostela a podobně.

Zajímavou zmínkou je událost z června roku 1914, kdy rada farnosti jednala o novém vyzlacení ciferníků na věžních hodinách. Tato akce byla schválena a z pozdějšího záznamu ze dne 16. října 1914 se dozvídáme, že štafírování hodin provedl Josef Konrád z Č. Budějovic.

3.3 Předválečné události let 1911 - 1914 v obci Křemže

Obec v této době vedl i nadále starosta Jan Stožický. Tento pokrokový starosta dokázal realizovat mnoho nových podniků. Někteří v obci vyčítali svému starostovi jistou konzervativnost a umírněnost a v Křemži vznikala jakási

vlastenecká obec. Divadelní spolek Smil vystoupil s několika národnostně laděnými hrami. V obci se konaly různé kulturní akce. O jedné z nich se zmiňuje hned několik zdrojů. Obchodníci z Křemže pozvali k přednášce člena obchodní komory z Los Angeles pana D.G. Parrishe. Tato přednáška byla doprovázena tzv. světelnými obrazy¹⁴³ a byla převážně o Kalifornii. Zajímavou zmínkou je, že se přednáška konala v řeči esperantu a předkladatele do češtiny dělal p. Tomáš Plánský a učitel z Budějovic p. Svačina.

V roce 1912 byla v obci Chlumeček pořádána tzv. stromková slavnost. Bylo zde vysazeno hospodářsko-lesnickým spolkem 93 třešňových stromků. I na této události zaznívala národní hesla a byl zde proječován odpor k monarchii.

Roku 1912 se vydala početná skupina občanů Křemže na Všesokolský slet v Praze. Tato událost měla dopad na celou obec, protože hned v následujícím roce se v Křemži ustanovil nový spolek Sokol. Takto popisuje tuto událost kronika obce, text této zprávy je již poměrně hodně tendenční., *V roce 1912 odbýván byl všesokolský slet v Praze. Zdejší účastníci vrátili se ze sletu plni nadšení a s tím nejlepším úmyslem, po způsobu jiných menších měst a městysů také v Křemži jednotu tělocvičnou „Sokol“ založiti. Myšlenka tato stala se skutkem. První ustavující schůze konala se dne 12. ledna 1913, při níž zvolen byl za starostum br. M. Řídel, za náměstka jeho br. Tom. Šimeček a za náčelníka br. Josef Čížek. Do výboru byli zvoleni bratři: Vojt. Heral, Jan Husov, Fr. Martínek, Frant. Lekeš, Šim. Jiříčka, Jak. Čížek, Jan Valenta a Jan Smutek. Jednota ochotnického spolku „Smil“ přinesla Sokolu našemu do vínku první příspěvek 100 kor. Tím zahájena byla činnost tělocvičné jednoty „Sokol“ v Křemži. Při první dne 18. ledna 1913 odbývané výborové schůzi zvoleni byli br. Heral jednatelem, br. J. Smutek pokladníkem a br. Husov správcem domu. Přijato bylo 7 členů činných a 2 přispívající. Místnost pro Sokola najmuta v hostinci Františka Švorce čp. 29. Ve schůzi výborové, dne 2. července 1913 sdělena byla s přítomnými zpráva, že jednota obdržela od knížete ze Schwarzenbergů darem 200 kor. na zakoupení tělocvičn. náradí. Při tom bylo i vytknuto, že na jednotu*

¹⁴³ Pan Schneider uvádí ve svých soukromých poznámkách vložených k textům kroniky, že obrázky byly promítány na bílou stěnu pomocí velké lampy.

naší připadá úkol odbývat veřejné cvičení sokolské, kteréž určeno bylo na den 17. srpna 1913 a sice na louce knížecí u chlumského mlýna. Průběh prvního sokolského dne byl následující: Ačkoli celý týden přede dnem slavnosti neustále pršelo a dešť i úpravu na cvičišti velice ztěžoval, přece jen se změna počasí stále očekávala a také skutečně v neděli ráno se slunko ukázalo. V předvečer slavnost dne sehráli zdejší ochotníci velice zdařile divadelní představení „Svědék a ženich z hladu“. V neděli odpoledne sešlo se hojně obecnstva domácího i okolního, aby podívalo se na první vystoupení našich bratří sokolů; k nimž připojilo se i více bratří z Krumlova a Budějovic. Podané výkony plně uspokojily ani i překvapovaly. Po cvičení rozvinula se nenucená zábava při hudbě a tanci potrvavší až do pozdního večera. Výsledek morální byl plně docílen. Také výsledek finanční uspokojoval. Čistý zisk pokladně odvedený činil 475 kor.¹⁴⁴

Založení Sokola bylo jakousi politickou rozepří v obci, kde se politická obec křemžská rozdělila na dva tábory. Tento názorový rozkol trval až do vzniku světové války v roce 1914.¹⁴⁵

Již v předchozí kapitole jsem uvedl, že nebylo mnoho nových staveb, ale výjimkou byla dostavba osvětlení obce. Aby mohla být tato dostavba realizována, musel radní Josef Čížek odstranit vodní kolo a místo něj zakoupil a zabudoval spirálovou Francisovu vodní turbínu o výkonu 10,2 koní od firmy Škrlandt z Budějovic. Tak bylo rozšířeno osvětlení obce, ale nejen to, byli připojeni i další odběratelé elektrického proudu.¹⁴⁶

Dnes již víme, že se kvapem blížila válka, ale kroniky žádné velké turbulence nezaznamenávaly. Naopak uvádějí běžné zprávy.

Dne 17. ledna 1914 byl výnosem okresního hejtmanství schválen tržní řád pro dobytčí trhy, který předložil starosta městyse Kremže. To svědčí o tom, že Kremže se chystala ke konání trhů.

¹⁴⁴ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN nevedeno, s. 148 - 149.

¹⁴⁵ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN nevedeno, s. 111.

¹⁴⁶ LEDENICKÁ, M., ČÍZEK, B. *100 let elektřiny pro veřejné osvětlení a domácnosti v Křemži*. Křemže: FIDES POPULI, 2006. ISBN nevedeno, s. 27.

Stejně tak i další zpráva. 21. června 1914 pořádala Národní Jednota Pošumavská květinový den ve prospěch českých menšin na německém území.

4 První světová válka

4.1 První světová válka očima obecní kroniky

Při studiu knih, týkajících se první světové války, mne zaujala myšlenka Liddela Harta, který v úvodu své knihy mimo jiné píše o tom, že názor na tuto událost se s novými objevenými fakty neustále mění a jsou přinášena nová fakta, která jsou nutná vzít v úvahu.¹⁴⁷ Většina těchto publikací se zabývá válkou v obecných faktech a událostech. Proto jsem se rozhodl dát v této kapitole větší prostor člověku, který tuto událost prožil jako obyvatel obce, na kterou je tato práce zaměřena. V soukromých análech kronikáře existují k této události desítky stránek materiálů, do kterých jsem měl možnost nahlédnout. Velmi povedený výťah byl později uveřejněn i ve vznikající obecní kronice z roku 1923.

„Jako blesk roznesla se dne 28. července 1914 zpráva o vypuknutí války ze strany Rakouska proti Srbsku. Bylo všeobecné mínění, že vypovězení války stalo se následkem zavraždění následníka trůnu Františka Ferdinanda a choti jeho Sofije v Sarajevě, dne 28. června 1914 a však nebyla okolnost tato příčina jediná. Válka tato byla již dávno osnována ze strany Německa, jež snažilo se dobytí si světového panství v celé Evropě a k tomu jim mělo Rakousko dopomoci. Atentát Sarajevský dobře se k tomu hodil, by Rakousko podněcováno jsouc Německem beze vší rozvahy do války se uvrhlo a jedině na výbojnost a dosavadní vítězství Německa spoléhajíc. Vzhledem k nedozírným důsledkům tohoto rozhodnutí Rakousko-Uherska bylo sice učiněno ze strany velmocí, jmenovitě Anglie ještě několik pokusů o smírné vyřízení rozporů, ale Německo tváříc se jako prostředník mezi Rakousko-Uherskem a trojdohodou, chtělo tím jen zastříti své útočné záměry a vinu války svaliti na Rusko; doufajíc zameziti

¹⁴⁷ Srov. HART, L. *HISTORIE PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY*. Brno: JOTA, 2001. ISBN 80-7217-164-X, s. 7.

účastenství Anglie ve válce, očekávalo rozhodný úspěch svých zbraní od rychlého útočného postupu. Avšak Anglii nezůstaly tajny osudné důsledky německého vítězství a proto nemohla zůstatí stranou, zvláště když seznala, že Německo chce táhnouti na Francii přes Belgii nedbajíc její neutralnosti, zaručené mezinárodními smlouvami. Itálie, ač člen trojspolku, nevidouc v tom svůj prospěch, když by pomáhala rozpínavosti Rakousko-Uherska na Balkánském poloostrově a jsouc ovládána přesvědčením o zhoubnosti německého imperialismu, zůstala prozatím neutrální. Za to se připojilo k ústředním mocnostem Turecko (1. listopadu 1914) Ruskem ohrožené. Tak vznikla strašná válka světová, do níž později byly strženy ještě jiné státy (z prvních bylo Japonsko), takže jeviště zápasu se poněnáhu rozšířilo po celé zeměkouli“.¹⁴⁸

Popis vzniku války autorem kroniky zapadá do kontextu názorů jiných autorů popisujících tuto dobu o dlouhodobém napětí v tehdejší Evropě. Zmínku najdeme i v Hartově knize, která zde uvádí několik aspektů nejen mocenských, hospodářských a politických, ale podrobně popisuje i úlohu Německa v tomto konfliktu a také postavu kancléře Bismarcka.¹⁴⁹

„V prvních měsících války se vyvíjel mohutný zápas mezi milionovými vojsky Německa i Francie a Rakousko-Uherska i Ruska. V dalších letech byly účastny ve válce též Bulharsko (1915), Černá Hora, Řecko, Itálie (24. května 1915) Rumunsku (srpen 1916) a Unie severoamerická (duben 1917). Dost záhy počaly se jeviti následky této kruté války. Nejen, že odešli nám všickni mladší později i starší lidé do 50 let, aby nastoupili služby válečné, kdež mimo nebezpečí života, bylo jim zakoušeti hladu, zimy a útrap nevýslovných; ale i my zde v zázemí byli jsme uzavřeni do hrozné bídy a nesnáze. Aby zajištěny byly na prvním místě dodávky pro vojsko, zastaven byl hned v první době volný prodej obilí a všech poživatin; zavedeny všemožné rekvisice. Chléb, mouka směla se jen na chleбенky a moučenky a to jen o nepatrném množství vydávat.“¹⁵⁰ Proto byli jsme nuceni,

¹⁴⁸ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN nevedeno, s. 150- 160.

¹⁴⁹ Srov. HART, L. *HISTORIE PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY*. Brno: JOTA, 2001.

ISBN 80-7217-164-X, s. 11-38.

¹⁵⁰ Podle záznamů kroniky byly dne 1. září 1915, nově zavedeny tzv. „mlecí výkazy“ a s tím související zpráva ze dne 17. září 1915 o vydávání chleбенek.

obilí pod rukou za hříšně drahé peníze si opatřovali, je za noční doby do mlýna dopravovali a zase za noci domu si je odnášeti. Nebezpečí bylo tím větší, že chodili velice často revize četnictva a úředníků z hejtmanství do mlýnů, kdež zabavili vše, co nebylo kryto mlecími lístky a tak přišel mnohý o těžce získaný trošek obilí, které za noci do mlýna donesl. Byla to smutná podívaná, když ve mlýně setkali jsme se s lidmi zakuklenými z obavy, aby jeden druhého nepoznal a neprozradil. Proto také bál se každý promluvit a hleděl, aby se svým troškem byl už ze mlýna. Cestu zpáteční konali jsme hodně oklikou, jen abychom žádnou rekvizici nepotkali. Hospodářové museli mimo obilí, dobytka odváděti máslo, vejce, co zase jen v místech oprovisačních na lístky vydávati se smělo. Podobně i maso, tuky, mýdlo, petrolej, svíčky, cigorie, káva a jiné se mohlo jen na lístky obdržeti“.¹⁵¹

V archivu obce nacházíme zmínky o přicházejících nařízeních z vyšších úřadů týkající se uváděného období, které potvrzuje i uváděné skutečnosti kronikáře. K datu 31. července 1914, vyhlášení všeobecné mobilizace. I další zde uváděná došlá korespondence dokazuje, jak tvrdý dopad měla na obyvatelstvo válka hned ve svém prvním roce. Například: dne 18. října 1914 byla nařízena první rekvizice obilí v Křemži. Ceny byly určeny takto: 1q pšenice a žita 40 korun, 1q ječmene 18 korun, 1q ovsa za 19 korun. Dne 26. října 1914, nařízení o omezení porážky jatečního dobytka a 1. listopadu 1914, nařízení o vyhotovení soupisu zásob obilí a mouky.

„Aby zajištěny Nedostatek všech věcí a potřeb byl hrozný a vojínové naši prosili úpěnlivě o zaslání potravin nařikající na špatnou a nedostatečnou výživu. Zásilky s potraviny se u polní pošty ztrácely a nebo pro časné přemístění zkazily. Aby se tomu předešlo, posílány byly potraviny (suchary, krajíce chleba, pečivo, čokoláda, vařená vajíčka, sýr a jiné) ve větším množství jako zásilky vzorkové. Pošta měla deně spoustu zasílek, bedniček a balíčků, které v první době museli být baleny do voskového, nepromokavého plátna. Když později takový obal nebyl

¹⁵¹ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 150- 160.

ani k dostání, postačil k balení starý pytel a všelijaký hadr.¹⁵² Veliký nedostatek byl o kuřivo. Delší dobu nebylo kuřivo vůbec k dostání. Když pak tabačky byly zavedeny, přišlo kuřivo jen v nepatrném množství do přidělu, že na celý týden dostal kuřák 8 cigaret nebo 1 balíček obyčejného tabáku. Jen poznenáhle se přiděl kuřiva zlepšil a odběr na tabačky potrvál ještě po převratu do roku 1919. Do továren tabákových dováželo se bukové listí, když bylo preparováno a za tabák prodáváno, ano i cigarety z něho vyráběny. Naši kuřáci kouřili vše možné. Nať bramborovou, rosičku, listí malinové, ořechové i rozličné traviny. Ženy často si stěžovaly, že jim muž skouří všecku sušenku pro kozu úsušenou.¹⁵³ Vydávání kuřiva z hlavního skladu dělo se jednou v měsíci a když vozka s kuřivem dojel, byl u trafik veliký nával. Tak jako s kuřivem, bylo i jiným zbožím po celé dny, ano i noci stály dlouhé fronty před prodejny v městech, čekající, až krám se otevře. Jen ztěží policie pořádek při těch frontách udržovala. Z Budějovic přijížděli raním vlakem zástupy lidí s naplněnými baňochy, aby výměnou něco potravin sehnali. Přinášeli sebou vše možné cukr, petrolej, látky, šat i prádlo, od hospodářů něco od stravy mohli vyměnit. Byl přísný zákaz podrukou oprovisaci prodávati a proto ti, kteří na venkově něco sehnali, byli ve strachu, že při revisi na stanicích o to přijdou. Když se rozhlásilo, že ve mlýně kdesi u Netolic u Blatné a Tábora jest mouka, ovšem za drahé peníze k dostání, tedy až tak daleko se lidé rozjeli, jen aby na živobytí něco sehnali. Když pak úřady se o tom dozvěděly, nařídily přísnější revise na dráhách a lidem mouku tak těžce nabytou sebraly. Lid byl již celý zoufalý. Vyprávělo se o případech, když četnictvo na stanicích mléko, mouku zabavovalo, že dotýčný mléko raději do bláta vylil a mouku rozmetl, než-li by to byl četníkovi vydal. Výjevy, jež tů a tam odehrávaly byly srdcervoucí. Nejen potraviny, ale hlavně i dobytek musel se rekvisicím odváděti. Dvakráte v měsíci byly rekvisice dobytka, při nichž sebrán byl dobytek tažný, později došlo však i na dobytek chovný, mladší i na krávy dojnice. To pak zavinilo, že nebylo lze mléko a máslo ani za drahý peníz dostati. Máslo platilo

¹⁵² Dle záznamů pošty v Křemži ze dne 5. srpna 1914 přišlo oznámení od nadřízeného poštovního úřadu o zavedení vojenské polní pošty, které nařizuje jak mají být baleny zásilky na frontu.

¹⁵³ Jak uvádí kronika 16. listopadu 1917 přichází na obec vyhláška o sběru vřesů a pyru. Stanovená cena odběru 16 korun za 1q.

sel 1 kg až za 60 kor.¹⁵⁴ Ve městech bylo pro malé děti dováženo americké kondenzované mléko. Chlévy byly poloprázdné, nebylo potahů“.¹⁵⁵

Dochované záznamy dokazují, že nedostatek dobytka vedl k důsledné kontrole stavů a rozsáhlým rekvizicím, kdy byla velká snaha o zamezení tzv. černého trhu, který popisuje i citovaný článek. Zde lze uvést několik příkladů z došlé pošty obce Křemže. Například: 29. ledna 1915, kdy je vyhlášen úřední zákaz o krmení dobytka zrním. Dalším příkladem je přípis zaslaný 26. května 1915, kdy přichází nařízení o omezení porážky dobytka, zvláště mladého skotu a vyhlášky o prodeji pokrmů v pohostinských zařízeních.

„Viděli jsme často ve voze, v pluhu zapřaženého 1 koně a 1 krávu nebo jalovici. Ženy musely konati všechny domácí i polní práce, jež jindy jen mužští obstarávali. Proto nebylo také divu, že práce ty jen nedostatečně se odbyvaly a že ani domácího ani umělého hnojiva nebylo, dopadla i sklizeň obilí a píce podle toho špatně. Úbytkem dobytka stoupla i cena jeho, a okolnost ta zase drahotu masa a nedostatek tuku zavinila. Zejména cena koní úžasně stoupla a platili se koně za poněkud lepší za nebývalou cenu až 30 tisíc kor. Okolnost tato byla pro hospodáře, který před válkou dobyt看 zásoben byl, velice příznivou, že hospodář ten mohl dluhy své splatiti, stavení opravit a ještě hodně na úrok si uložit. S předražením cen potravin stouply i ceny všech látek, obuvi, šatů a prádla. Látky byly k dostání většinou jen papírové, nejhorší jakosti. Látky správné byly za ceny pro nás nepřístupné. Zásoby starší pomalu docházely a nových potřeb šatu, prádla a obuvi pro drahotu nebylo možno koupiti. Nedostatků těchto co se týče výživy i co se týče obleků a prádla bylo lze na každém z nás bez rozdílu již z daleka pozorovati. Proto přešívalo se, co se dalo a dokud se dalo. Každý z nás chodě v šatu ošumělém s tváří zachmuřenou ptal se sama sebe, „Co bude dál, neukončí-li se brzy ta nešťastná válka“? V době největší drahoty stálo maso vepřové 1 kg 48-50 kor, hovězí 44 kor, máslo 50-60 kor, mléko 1 litr 5 kor, vajíčko 2 kor, oblek pánský, prostřed. jakosti 1.200 kor, botky šněrovací 300-400 kor, košile 60-65 kor. Mýdlo správné vůbec nebylo

¹⁵⁴ Kronika uvádí informaci ze 16. září 1916 o nařízení okresního hejtmanství o rekvizici másla a vajec pro Krumlov. Obci byla nařízena každotýdenní dodávka o objemu 5 kg másla a 60 vajec.

¹⁵⁵ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 150- 160.

ke koupení, jen náhražkové z nějaké hlinky a to ještě dost drahé.¹⁵⁶ V jeden čas byla k dostání jen mouka ze všelijakých smíšenin, že nebylo možno zni chléb upéci. Pytle byly pouze papírové do nichž se vše mouka, cukr, sůl i umělá hnojiva balila. Petrolej bylo možno dostat jen občas, petrolej nečistěný a to v množství velice nepatrném, proto zaváděly se do obchodu všelijaké náhražky tuky, vazelíny, jimiž se muselo svítit. U rolníků si vypomáhali tím, že svítily drahým máslem. Lidé sedávali večer při otevřených dvířkách u kamen. Hůře bylo ovšem za dlouhých zimních večerů pro řemeslníky. Doprava na drahách byla co nejvíce omezena, nebylo potřebného uhlí, vozy byly neosvětlené, nevytopené, okna rozbitá, prkenky vypravená. Vlaky jezdily velice nepravidelně. Nebylo nikdy spolehnouti, že se ten který jiný vlak zastihne. Tak jako vše jiné, bylo i vyučování na školách zkráceno, neboť p. učitelové byli buď narukováni nebo rekvisicemi a všelijakými soupisy zaměstnány“.¹⁵⁷

Nedostatek se objevoval nejen v potravinách, ale v důsledku průmyslové výroby i v nedostatku surovin pro těžký průmysl. Tato situace vedla až k novým rekvizicím, které se týkaly těchto surovin. Takto byly zabráný kovy nejen zvonů v Křemži, ale i dalších kovů, kterých soupis obsahuje jeden list rekvírovaných věcí, který se zachoval. Dochází zde i k úsporám energií, jejíž důsledkem bylo zavedení takzvaného letního času, jehož podobu známe dodnes. Toto dokazují i došlé příkazy a nařízení ze dne 25. dubna 1916 vyhláška o zavedení letního času od 1. května počínaje a vlastní prováděcí příkaz, kdy v noci dne 30. dubna na 1. května posunou se všechny hodiny o 1 hodinu dopředu. Ještě si dovolím uvést údaj o datu 22. září 1916, kdy byla nařízena prohlídka všech domů z příčiny rekvizice měděných kotlů, van a kamnovců. Nebylo ušetřeno ani obecní osvětlení, kdy 26. září 1916 byla provedena rekvizice akumulátorů a kyseliny sírové v křemžském mlýně. Z tohoto důvodu se značně zhoršila kvalita dodávaného světla, protože nebyla zajištěna stabilizace elektrického proudu.

„Od rekvizic nebyly ani kostelní zvony ušetřeny. Zde v Křemži sebrány nám byly dva nejvzácnější zvony. První, velký zvon pocházející z roku 1557 ve váze

¹⁵⁶ Kronika uvádí ku dni 15. září 1917, zavedení mýdlenek a přidělů parafinových svíček pro potřebu domácností.

¹⁵⁷ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 150- 160.

682 kg sebrán byl dne 3. září 1916. Druhý menší ve váze 100 kg pocházející z roku 1729 odebrán byl 23. listopadu 1917.¹⁵⁸ Když zvony nám odváželi, zvonilo se jako při pohřebním průvodu a mnohému z přítomných to slzu vynutilo. Všecka mosazná kování i jiné mosazné předměty, měděné kotle, všechny hromosvodní dráty ano i cínové pišťaly z varhan vše bylo nám násilně sebráno, zkrátka zkáza děla se nám na všem a na všech stranách. Rekvisice stihala rekvisici a odváželo se vše do bezedného jícna hrozného, nekonečné války. Za dobu války vydáno bylo osm válečných půjček, jichž upisování bylo na obyvatelstvu téměř vynuceno. Peníze sirotčí, obecní, fondové, fundační, kauční a jiné, vše muselo být za válečné půjčky vyměněno. Které obce neměly pohotových peněz, nebo jiných deposit, musely si peníze vypůjčit a za ně válečné půjčky upsat. Našly se i osoby tak neprozíravé, že většinu svého jmění vložili do válečných půjček, slibujících většího úroku a tím ožebračeny byly. Všecky zde líčené útrapy, jichž za doby války nám snášeti bylo, byly však jen stínem oněch utrpení, jež naši draží ve válce dlící vytrpěti museli. Týdně docházely na obecní úřad sáhudlouné seznamy padlých a raněných, omrzlých a zmrzačených vojáků, až bědno povídat! Dopisy našich bratří a příbuzných byly srdcelomné a válka zhoubná nezdála se bráti konce. Nebylo věru divu, že vojínové naši, moření hladem a všelijakým příkořím, nechali se zajmouti a nebo sami na stranu nepřátelskou přeběhli přidavše se pak k utvořeným legiím za hranicemi. To dělo se na všech frontách bitevních. Okolnost tato, jakož i vysílení vojenských řad našich přispělo mnoho k zakončení nešťastné světové války. Ačkoliv Rakousko i Německo šířilo mezi lidem pověsti o vítězstvích a postupech našich armád, přeci udržovala se mezi lidem naším pověst, že válka jak rychle povstala, tak i rychle skončí. Vláda vídeňská začala i s Čechy vyjednávat, nabízejíc nám některé privilegie; bylo však už pozdě. Profesor D. T. Masaryk a přátelé jeho zatím již horečně pracovali za hranicemi pro osvobození naše. Také u nás vál již jiný vítr, a skutečně koncem měs. října 1918 stalo se něco neočekávaného. Dne 28. října 1918 kapitulovalo Rakousko“.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Farní kronika církve římskokatolické v Křemži. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 84.

¹⁵⁹ SCHNEIDER, V. Kronika obce Křemže. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 150- 160.

Konec války uvádí kronikář již jen jako očekávání svobody národa a příslib lepších časů v naší nově vznikající svobodné vlasti. Ač jsou závěrečné věty značně ovlivněny autorovým smýšlením, dovolím si je přesto uvést v nezměněné a nezkrácené podobě. Nelze totiž získat jiné informace, protože ostatní zdroje, kterými jsou rodinné kroniky, žádné rozsáhlejší informace nepřinášejí. Ani kronika farní nepřináší mnoho údajů o konci války týkající se obce nebo farnosti v Křemži.

„Praha použila té okolnosti ku vyhlášení české samostatnosti cestou revoluční. Šťastným pro nás rozřešením války, jakož i zásluhou Masarykovou i nadšených Čechů amerických a statečných legionářů v Rusku, Itálii a Francii byly Čechy osvobozeny ode jha habsburského. Dne 28. října 1918 prohlášena byla svobodná republika československá a jejím presidentem se stal osvoboditel její prof. T.G. Masaryk.¹⁶⁰ Zatimní vládu převzal národní výbor, sestávající z D. Fr. Soukupa, D. Al. Rašína, Ant. Šehly, Jiřího Stříbrného a O. Vávry Šrobara. První zvěst o převratu došla do Křemže hned 28. října v podvečer. Po 6 hodině večer přijel vlak od Budějovic s lokomotivou ověncenou a cestující s jásotem vypravovali noviny. V Křemži bylo hned obecnstvo alarmováno, zástup zběhnuvších se lidí utvořil řady a za zpěvu národní hymny a písně „Hej slované“ ubíral se průvodpo náměstí a ulicemi. Druhého dne uspořádán byl lampionový průvod a odbýván tábor lidu před budovou školní. V následujících dnech vraceli se naši milý a drazí jeden po druhém z bojiště, děkující Bohu za šťastný návrat, a vypravujíc o svých hrozných přestálých útrapách. Na každém z nich bylo dobře znamenati stopy velikého utrpení, ale přesto jen radost zářila každému z očí u vědomí, že útrapy přestálé přinesly nám svobodu a samostatnost. Vráťivší se legionářům postavena byla slavobrána, pořádány večírky na uvítanou a tak vracel se nám pozvolna do vlasti naši mír a klid. Kéž mír ten potrvá a nikdy více vřavy válečné se nedožijem.“¹⁶¹

¹⁶⁰ Podle dochovaného záznamu v kronice obce Křemže ze dne 28. října 1918 vydává národní výbor patent, jímž se vyhláší Česká republika za samostatnou republiku. Všechny dosavadní říšské a zemské zákony o nařízení zůstávají prozatím v platnosti.

¹⁶¹ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 150- 160.

4.2 První světová válka v Křemži ve faktech

Válečné útrapy, strasti, bída a dny plné smutku zasáhly za této války naplno i Křemžsko.

První velkou ranou, která se dotkla mnoha rodin, bylo vyhlášení mobilizace. Zprvu narukovali dvacetí, jednadvaceti a dvaadvacetiletí muži. Během roku 1915 nastupovali již osmnáctiletí a v lednu roku 1916 všichni bojeschopní muži do 50 let věku. Na ženy, děti a staré otce pak lehla veškerá tíha, starost i práce.

Jak jsme již poznali z různých přípisů chodících na obec, byl postupem doby velký nedostatek. Základní potraviny, mouka, cukr, chleba, maso, ale i další zboží byly na lístkový systém. Tyto přiděly byly tak malé, že nedostačovaly rodinám k jejich obživě, a proto se naplno rozběhl výměnný obchod mezi městem a vesnicí.

Značně se omezila i výuka na školách. Mnoho učitelů muselo narukovat, někteří byli nuceni pořádat různé rekvizice. Starší děti pracovaly společně s matkami na svých hospodářstvích. Největší nejistota panovala u těch rodin, jejichž příslušníci byli na frontě, neboť o nich nebyly dostatečně informovány. Týdně docházely seznamy padlých, raněných, nebo nezvěstných vojáků. Starosta Jan Stožický, který zastával úřad už mnoho let, pomáhal všem občanům obce, seč mu síly stačily.

Konec války přináší vysvobození z velkých válečných útrap, ale i z pádu Rakousko-Uherska. Nastalo však velké vystřízlivění při pohledu do jednotlivých rodin. Vždyť téměř každá rodina byla poznamenána ztrátou blízkého člověka.¹⁶²

V obci Křemže a Chlumeček padlo 23 mužů. Farní kronika uvádí 100 padlých, ale jisté je, že celkové oběti první světové války ve farnosti se zastavily na čísle 130.¹⁶³

Při zkoumání pomníků 1. světové války nalézáme v křemžské farnosti tyto:

- Holubov - odhalen 11. září 1924, nacházíme 12 jmen občanů Holubova, 21 z Krásětína a 8 z Trísova. Celkem tedy 41 jmen.

¹⁶² Srov. NEJEDLÝ, F. Naši legionáři. *Křemežsko*, 2006, roč. 16, č. 4, s. 5.

¹⁶³ Srov. *Farní kronika církve římskokatolické v Křemži*. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 87.

- Chlum - odhalen v roce 1928, nacházíme 29 padlých z Chlumu, 14 z Loučené a 3 ze Lhotky. Celkem tedy 46 jmen.
- Křemže - odhalen 28. října 1938, nacházíme na něm 23 jmen občanů Křemže a Chlumečka.
- Chmelná - odhalen roku 1938, nacházíme zde jména a fotografie 6 padlých.

Pro úplnost zde ale uveďme, že mnoho mužů se po válce nevrátilo do rodné farnosti Křemže. V jednom se soukromých dopisů rodinné kroniky se dočítáme, že těchto mužů bylo kolem dvaceti.¹⁶⁴ Také nesmíme zapomenout na padlé z obcí Mříčí, Bohouškovice a Stupná, kde na počest padlých byly zasazeny lípy svobody.¹⁶⁵

5 Poválečné období

5.1 Poválečné období ve farnosti Křemže

Dnes je již jasné, že s příchodem první republiky odchází pro farnost jistoty platící po několik minulých generací. Mám na mysli naprostou jednotu lidí s katolickou církví. Křemžskou farnost v této složité době vedl farář A. Bohuslav a kaplan T. Komrska. Sama církev nebyla jednotná a s odchodem monarchie se někteří kněží snažili vydobýt i změny v církvi, a to některé zásadní. Farní rada a obecní rada obdržely dne 30. října 1919 od okresní správní komise v Českém Krumlově „žádost pokrokového kněžstva Republiky československé o zrušení celibátu". Tato žádost byla obcí spolupodepsána a zaslána přímo ministerské radě v Praze.¹⁶⁶

Tato žádost dokazuje hledání podpory pro své záměry u některých obcí. Ale nejen tyto události rozdělávaly katolickou obec, jak dokazují následující věty.

¹⁶⁴ BÁRTA, J. *Pisemné záznamy z dějin Křemežska*. Křemže, 1932. ISBN neuvedeno, s. 17.

¹⁶⁵ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 125.

¹⁶⁶ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 167.

V poválečné době byl u nás velmi rozšířený pokrokový týdeník *Nový lid*, který vycházel v Brně. V něm v polovině ledna vyšel článek o nově založené církvi a uveřejněno „Provolání nově založené církve československé k národu českému“. Díky pokrokovému bratru Františkovi Pavelcovi, který byl listonošem v Křemži, se tento list dostal do všech obcí zdejšího poštovního obvodu a pravidelně tak informoval o nadšení občanů, které vznik nové církve vyvolávalo. Pisatel kroniky, br. Tomáš Janeš, brzy se svým bratrem Janem a dále Dr. Františkem Šimečkem, Janem Husarem, Františkem Jakubcem, Evou Šafaříkovou, Jindřichem Králíkem, Janem Zimmermanem, Václavem Kolářem, Václavem Krejčím, Františkem Kavěnou, Vlastimilem Flégrem a jejich rodinnými příslušníky vystoupili z církve římskokatolické a stali se prvními členy církve československé na Křemžsku. Koncem července 1920 měla náboženská obec 28 členů, ke konci téhož roku již 263 věřících, v roce 1925 pak 828 věřících a v roce 1932 při otevření Husova sboru v Křemži 1162 věřících.¹⁶⁷

Někteří z výše jmenovaných byli aktivními členy obce a strhávali sebou mnohé další občany farnosti. Další věty slouží jako příklad, jak aktivně a někdy i agresivně si počínala mladá církev vznikající v Křemži. První bohoslužby ČČS vykonal v Křemži 5. září 1920 duchovní br. Emil Dlouhý - Pokorný. Při bohoslužbách před školou na náměstí zpíval pěvecký sbor Hlahol z Českých Budějovic se svým dirigentem, panem ředitelem Jeremiášem. Účastníků bohoslužeb bylo více než 2.000. I když přijela katolická mládež z organizace Orel a reportéři katolického časopisu *Hlas lidu*, celé bohoslužby byly zpočátku důstojné a probíhaly v klidu. K závěru se však spustil prudký liják, tu někdo v davu vykřikl „Pojďme do kostela, je prázdný!“

Dav se v tom lijáku valil ke kostelu, kde již před jeho vchodem stáli mladí Orlové z Českých Budějovic a jejich další pomahači a začali přicházejícím rozdávat rány holemi a deštníky. Když to uviděl br. duchovní Dlouhý - Pokorný, vrátil se opět před školu, přestalo pršet a on bohoslužby dosloužil.¹⁶⁸ I redaktoři

¹⁶⁷ Srov. BRANÝ, L. Sedmdesátiny Husova sboru Církve československé ve Křemži. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 4, s. 5.

¹⁶⁸ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 41.

Hlasu Lidu se činili, časopis poštvával úřady, požadoval jejich zakročení, leč vynikající obhajobu a vnesení pravdy do celé události zajistil br. Dr. Šimeček.¹⁶⁹

Třenice mezi příslušníky obou církví neustávaly, naopak se dočteme, „že 16. září roku 1920 podalo sdružení pokrokových občanů všech stran v Podkletí žádost k osadnímu výboru za propůjčení katolického kostela zdejšího pro bohoslužby církve česk. slovenské, kterážto žádost byla však zamítavě vyřízena.“¹⁷⁰

Dne 16. ledna 1921 konal v Křemži bohoslužby br. farář Adolf Arnošt ze Lnář. Protože byl tuhý mráz, odebrali se účastníci ke hřbitovní kapli sv. Voršily, kde se uskutečnily jak bohoslužby, tak první svatba.¹⁷¹ Zapůjčení klíče od kaple zajistil starosta Křemže br. Tomáš Šimeček, neboť dle rozhodnutí osadního výboru měl být klíč kdykoliv bez námitek na požádání vydán.¹⁷²

Ostatní dění ve farnosti by bylo rozsahově na další práci, ale abych neskonal tuto kapitolu pesimisticky, uvedu na její konec údaje svědčící o tom, že katolictví mělo ve farnosti Křemže stále mnoho příslušníků. Při sčítání lidu v roce 1921 měla křemežská farnost 581 členů církve československé, 3.252 občanů bylo příslušníky církve římskokatolické, 41 občanů uvádělo údaj „bez vyznání“, ve Křemži bylo 9 příslušníků církve československé a v Chlumečku jeden občan jiného náboženství.¹⁷³

5.2 Poválečné období v obci Křemže

Obec po válce vedl starosta Jan Stožický s tajemníkem Františkem Martínkem, kteří se museli vypořádat s mnoha úkoly, které přicházely, jak z běžného provozu obce, tak i s mnoha změnami nového státu.¹⁷⁴ Problémy

¹⁶⁹ Srov. BRANÝ, L. Sedmdesátiny Husova sboru Církve československé ve Křemži. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 4, s. 5.

¹⁷⁰ Farní kronika církve římskokatolické v Křemži. Křemže, 1880-1940. ISBN neuvedeno, s. 171.

¹⁷¹ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 41.

¹⁷² Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 172.

¹⁷³ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 41.

¹⁷⁴ Srov. NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN neuvedeno, s. 16.

se týkaly například výměny a kolkování bankovek, které bylo nutno vyměnit. Dne 20. března 1919 dochází k setkání starosty s farní radou. Na této schůzce předložil starosta oznámení Schwarzenberského patronátního úřadu stran rekvizice zvonů, které byly nahrazeny vojenským erárem takto. Velký zvon o váze 682 kg byl oceněn obnosem 2.728 korun a zaměněn za III. válečnou půjčku v nominální ceně 2.900 korun. Za druhý zvon o váze 100 kg 400 korun. Dne 31. března 1919 nařídila okresní politická správa soupis vkladů a cenných papírů státních i cizozemských a také soupis zlatých mincí domácích i cizích, které musela obec neprodleně provést. Problémy nastaly i s dopravou, kde byl dohodnut společný postup s obcemi Chlum, Roušín a Brloh o společnou žádost autobusového spojení na vlakovou stanici Křemže-Mříčí. Obec se musela potýkat i s navýšením cen elektrické energie, která byla zvýšena z 50 hal. na 1 korunu za kWh. To značně zatížilo i obecní rozpočet za cenu osvětlení obce.

Z rozhodnutí rady obce byla dne 29. dubna podána žádost k ministerstvu veřejných prací o udělení státní subvence na úpravu náměstí a kanalizaci v Křemži. K této stavbě byl vyhotoven projekt a rozpočet činil 34.000 korun.

Dne 2. dubna 1919 byl na obec doručen nový volební řád a volební instrukce k připravovaným volbám a 7. dubna přichází vyhláška prvních obecních voleb, které byly stanoveny na 15. června 1919. Pro obec Křemže byl stanoven počet členů obecního zastupitelstva na počet osmnáct.

Před vlastními volbami dne 4. června proběhlo uveřejnění kandidátních listin pro obecní volby konané dne 15. června. V obci Křemže se přihlásily čtyři politické strany v tomto pořadí:

1. Československá strana sociální demokracie
2. Československá strana lidová
3. Československá strana národní demokracie
4. Československá republik. strana českého venkova

Ve volbách, které se konaly dne 15. června 1919, byl starostou zvolen Tomáš Šimeček. Povolební jednání nebyla jednoduchá a některé půtky

politických stran ohledně voleb, ale i osobnosti nového starosty byla zárukou pro klidné pokračování práce obecní rady a zastupitelstva.¹⁷⁵

Výsledek povolebních jednání a volbu starosty zasílá dne 29. června obec politické okresní správě s vyrozuměním o volbě starosty Tomáše Šimečka v Křemži.

Pod vedením nově zvoleného zastupitelstva pokračovala obec ve své běžné práci a život se znovu vracel do původních kolejí v nově se rozvíjející mladé republice.

Dejme zde naposledy slovo panu Vladimíru Schneiderovi, který se postaral o to, že existuje mnoho dokumentů z této doby, kterou jsem chtěl v této práci ozřejmit a nejen v dochované obecní kronice, ale i v množství osobních dokumentů věnovaných obci. Také mu budiž dík i za vedení kroniky rodové, ze které lze čerpat i v dnešních dobách, a kterou střeží dodnes rodinní příslušníci.

„Přešly první dni radostného nadšení, nastala doba práce a nadšení. První národní výbor s osvoboditelem naším profesorem T.G.Masarykem v čele ujali se vedení otěží naší mladé republiky. Vydány zákony k udržování klidu, pořádku a bezpečnosti, vypsány volby do obcí a národního schromáždění. Bude vždy zásluhou našich zákonodárců z doby velkého převratu, že v době, kdy zřetel všech se obracel výhradně k hmotným starostem dne, nezapoměli ani úkoly kulturní. Osvědčili to mimo jiné také vydáním zákona ze dne 30. ledna 1920 č. 80 sb. z. a n., jimž ukládá se obcím celé republiky za povinnost pečovati o řádné a spolehlivé zapisování místních pamětí do trvanlivé knihy, obecní kroniky. K zákonu tomu vydáno bylo vládní nařízení republiky československé ze dne 9. června 1921 č. 211 sb. z. a n.“¹⁷⁶

¹⁷⁵ Srov. SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 171.

¹⁷⁶ SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN neuvedeno, s. 3.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zhodnocení let 1885 - 1920 z pohledu farnosti v Křemži a obce Křemže samotné. Popsat vznik důležitých sakrálních staveb a také dalších staveb mající zásadní vliv na chod obce a rozvoj vzdělanosti v ní. Práce měla také ukázat složení obyvatelstva jak z pohledu ke vztahu k církvi, tak z pohledu národnostního.

V úvodu práce jsem zpracoval stručnou historii vzniku obce a farnosti v Křemži a jednotlivých rodů vládnoucích na tomto území a jejich vztahu ke katolické církvi, aby si mohl čtenář utvořit představu o tom, v jaké době vznikla obec Křemže a její farnost.

Další kapitola opisuje léta 1885 – 1920 a v několika podkapitolách podrobně popisuje vznik jednotlivých staveb, zejména stavbu nového kostela v Křemži. Jelikož je tato stavba dodnes velmi důležitou pro katolickou církev a vlastní farnost v Křemži, je jí věnován větší prostor. Kapitola se také zaměřuje na vzájemné sepětí katolické církve a obce samotné.

Další kapitolou byla léta 1911 – 1914, a to jak z pohledu farnosti, tak pohledem obce Křemže. Informace k tomuto období jsou v dochovaných materiálech poměrně skoupé, což je zřejmě zapříčiněno tím, že fakta kroniky byla zapisována až s odstupem času a tudíž byla zřejmě ovlivněna probíhající světovou válkou.

Smutnou kapitolou je popis průběhu první světové války v Křemži. Zde jsem konfrontoval dobový text kroniky s jednotlivými nařízeními nadřízených úřadů obce. Shrnul jsem dopad války na obyvatelstvo, množství padlých a také to, jak se válečné události promítaly na chod farnosti. Nezabýval jsem se vlastním průběhem první světové války, jelikož téma války je tak obsáhlé, že by mohlo být předmětem další samostatné práce.

Poslední kapitola mapuje dopad vzniku nové republiky na chod farnosti a obce. Popisuje první politické volby obce a její první náznaky nejednotnosti obyvatel. Ukázal jsem, jakým způsobem se odrazil vznik nových církví na území

farnosti a z toho plynoucích snah o omezení činnosti římskokatolické církve v Křemži.

Mohu říci, že ve sledovaném období sice došlo k významnému rozvoji křemžské farnosti jako takové, ale zároveň jsem zaznamenal v posledních sledovaných letech úbytek části členů církve. Tento trend naneštěstí pokračoval i v letech následujících.

Seznam literatury

A. Literatura

HART, L. *HISTORIE PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY*. Přel. V. Vystavělová. Brno: JOTA, 2001. ISBN 80-7217-164-X.

ELIAS, J. *Farní osada Křemže v Čechách*. Praha: Ed. Stivína, 1896. ISBN nevedeno.

Farní kronika církve římskokatolické v Křemži. Křemže, 1880-1940. ISBN nevedeno.

LEDENICKÁ, M., ČÍŽEK, B. *100 let elektřiny pro veřejné osvětlení a domácnosti v Křemži*. Křemže: FIDES POPULI, 2006. ISBN nevedeno.

MARDETSCHLÄGER, F. *Kurz gefasste Geschichte des Bistums und der Diöcese Budweis zur Jubileumsfeier ihres hundertjährigen Budweis*: Franz Mardetschläger, 1885. ISBN nevedeno.

NEJEDLÝ, F. *Z dějin Křemežska*. Č. Budějovice: Posekaný, 1994. ISBN nevedeno.

SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze*. díl III. Praha ISBN nevedeno.

SCHNEIDER, V. *Kronika obce Křemže*. Křemže, 1920-1923. ISBN nevedeno.

WAGNER, T. *Jan Smil z Křemže*. Krumlov: Tischler, 1893. ISBN nevedeno.

ZÁLOHA, J. *Z minulosti Chlumu, Lhotky a Loučeje*. Prachatice: Jihočeské tiskárny závod 03, 1976. ISBN nevedeno.

B. Tisk

BÁRTA, J. *Písemné záznamy z dějin Křemežska*. Křemže, 1932. ISBN neuvedeno.

BRANÝ, L. Sedmdesátiny Husova sboru Církve československé ve Křemži. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 4.

CIPÍNOVÁ, J. Jak se správně píše Dívčí Kámen?. *Křemežsko*, 2005, roč. 15, č. 9.

HOŘEJŠÍ, Z. Chlumská cihelna. *Křemežsko*. 2001, roč. 11, č. 10.

JANEŠ, T. *Kronika rodiny Janšů*. Křemže 1934. ISBN neuvedeno.

MEJZLÍK, J. Z historie kaple svaté Voršily. *Křemežsko*, 2006, roč. 16, č. 4.

NEJEDLÝ, F. Kostel svatého Michaela ve Křemži. *Křemežsko*, 2001, roč. 11, č. 7.

POLÁCH, J. Tajemství hradu Dívčí Kámen aneb záhadný vodní zdroj. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 12.

POLÁCH, J. Temný obraz Křemežska v Popravčí knize pánů z Rožmberka. *Křemežsko*, 2003, roč. 13, č. 3..

POLÁCH, J. Záhadná smrt Jana Smila z Křemže. *Křemežsko*, 2002, roč. 12, č. 11.

ABSTRAKT

NOVÁK, J. *Obec a farnost Křemže v letech 1885-1920*. České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin a patristiky . Vedoucí práce R. Svoboda.

Klíčová slova: farnost, katolictví, národnost, obec, historické události, stavba kostela, kaple, hřbitov, škola, komunikace, 1.světová válka, národnost,

Tato práce se zabývá životem farnosti a obce v Křemži v období let 1885 - 1920.

Úvod práce obsahuje stručný popis vzniku obce a farnosti od prvních zmínek v historických análech až po rok 1885.

Dalším sledovaným časovým úsekem jsou roky 1885 - 1905 z pohledu života farnosti v Křemži a vzniklých sakrálních staveb v tomto období. Ve stejném časovém rozmezí v samostatné kapitole potom život a události obce Křemže a průniky farního a obecního života.

Následující kapitola zpracovává období před vznikem světové války, tedy roky 1911 – 1914. I zde je členění provedeno z pohledu farnosti a samostatně pohled obce Křemže a opět společných průniků života.

Samostatná kapitola je věnována první světové válce, kde je důraz kladen na popis situace života v obci samé a těžkostech a útrapách války na území farnosti.

Závěrečná kapitola obsahuje popis vzniku nové samostatné republiky a jeho dopad na složení národnostní a politické. Popisuje také tendence a vývoj katolické církve na území farnosti Křemže v letech 1919 – 1920.

ABSTRACT

Křemže village and parish in the years 1885 - 1920

Keywords: parish, Catholicism, nationality, community, historical events, building the church, chapel, cemetery, school, communication, World War I., nationality,

This work deals with life and villages in the parish Křemže in the period 1885 to 1920.

Home work contains a brief description of the emergence of villages and parishes of the first references in the historical annals, after the year 1885.

Another reference to time zone are the years 1885 - 1905 from the perspective of life in the parish and Křemže of sacral buildings in this period. At the same time a separate chapter in the life and community events and intrusions Křemže parish and village life.

The following chapter handles the period before the World War II, the years 1911 to 1914. Here is a breakdown done in terms of parish and community Křemže own view, and again the common life away.

A separate chapter is devoted to the first world war. Emphasis here is placed on the description of life in the village itself and the difficulties and War on the territory of the parish.

The final chapter contains a description of a new independent Republic and its impact on the ethnic and political. It describes also describe trends and developments in the territory of the Catholic Church parish Křemže from 1919 - 1920.